

CONSIDERAȚII FINALE ASUPRA LOCUIRII FEUDAL—ȚIMPURIE (SEC. X—XI) DE LA AEGYSSUS-TULCEA (CAMPANIILE 1959—1980)

IOAN VASILIU
GHEORGHE MĂNUCU-ADAMEȘTEANU

Cetatea situată pe dealul Hora a început să fie cercetată în anul 1959¹, descoperirea unei inscripții la poalele acestui deal (1949) confirmând că aici se găsea anticul Aegyssus cunoscut din scrierile lui Ovidiu² (Pl. I)

Primele campanii arheologice s-au desfășurat la intervale mari de timp, ele punându-și ca obiectiv prioritar obținerea unor date despre stratigrafia fortificației și a teritoriului extramuros³. Cercetările vor căpăta un caracter permanent și organizat odată cu constituirea unui colectiv în anul 1974⁴, moment în care putem consemna și descoperirea primului bordei din perioada feudal-timpurie⁵.

Bordeiul 1 carourile $M_{2a}-M_{2c}$ ⁶

Cercetarea a fost începută în anul 1974 și a continuat în anul următor. Din cauza intervențiilor ulterioare — foarte numeroase în secolele XVIII—XIX — nu s-au putut surprinde nivelul de săpare al bordeiului⁷. Podeaua din lut bătătorit a fost surprinsă la — 1,50 m și a fost amenajată peste un zid antic; s-a păstrat cu dimensiunile de 2,10 m × 0,75 m. Ca instalație de foc, avea un pietrar în formă de potcoavă, cu dimensiunile de 0,80 m × 0,50 m. Peretii, ce s-au păstrat pe o înălțime de 0,40 m, erau căptușiți cu fragmente de țiglă, cărămidă și chiup. Pietrarul era amplasat în colțul de sud-est și avea gura orientată spre vest (Pl. II).

Bordeiul 2 carourile $M_{3b}-M_{4b}$

Bordeiul a fost dezvelit parțial în campaniile 1976, 1978, laturile descoperite având dimensiunile de 3,60 m × 2,50 m. Nu are nici un fel de inventar. (Pl. II)

Bordeiul 3 carourile $M_{4a}-M_{4c}$

A fost săpat, de-a lungul mai multor campanii. A fost început în 1974, continuat în 1975 și terminat în anul 1980⁸. Podeaua bordeiului a fost prinsă la — 1,60 m față de nivelul actual de călcare. În campania din anul 1975 au fost surprinse pe latura de V, mai multe urme de gropi de la parii de susținere precum și două tălpi de birne carbonizate așezate la cea 0,40 m una de alta — paralel cu zidul roman târziu (sec. IV—VI) ce constituia sprijinul pentru această latură a bordeiului. În campania din anul 1980 a fost găsit un pietrar în formă de potcoavă păstrat pe o înălțime de 0,40 m. Are dimensiunile de 0,86 m/0,74 m iar în interior prezenta o ușoară albiciere. Pietrele au fost legate cu pământ, ca elemente ajutătoare folosindu-se fragmente de chiup. Gura este orientată spre V.

Distrugerea bordeiului, prin incendiu, a făcut ca întreg inventarul să rămână pe loc. Lângă pietrar, pe latura de sud, au fost găsite două amfore. Pe podeaua bordeiului s-au găsit două inele de bronz, trei greutăți de la plasa de pescuit, 2 fusaiole din șist de culoare roșiatică, un corn de animal și un fragment de brățară din sticlă. Datarea bordeiului și a întregului material este asigurată prin descoperirea pe podeaua bordeiului a 2 folles anonimi el A 2 și el B⁹.

Inventar

1. Amforă sferoidală din pastă de culoare roșie-cărămizie, peste care s-a dat cu un strat de angobă alb-gălbuie. Gura este mică, cu buza dreaptă și rotunjită, de sub care pornesc

două toarte mici, arcuite, oval-circulare în secțiune, ce se prind cu atașul inferior de umăr. Decorul — concentrat în partea superioară — constă din caneluri mărunte care se măresc pe partea mediană, caneluri care reapar spre fund. I = 35 cm, DM = 28 cm, toarta = 4,5/3,5 cm; inv. 26607. (Pl. III/5; IX/5)

2. Amforă piriformă, lucrată din pastă de culoare cărămizie, ce are la exterior un strat subțire de angobă alb-gălbuie. Buza este răsfrintă ca un guler și „îngropată” între două toarte late, supraînălțate pînă la nivelul buzei. Fundul este rotunjit avînd în centru un mic cerculeț incizat. Ca decor întîlnim două registre de caneluri dispuse pe umeri și fund. I = 42 cm, DM = 26, cm, toarta = 5,6/2,5 cm. Inv. 26608 (Pl. III/6; IX/4)

3. Inel de bronz lucrat dintr-o verigă, lamelară în secțiune, ale cărei capete au fost tăiate longitudinal, obținîndu-se 4 suporti ce susțineau o montură pătrată ce a conținut inițial o piatră semiprețioasă sau o sticlă colorată. Ulterior, marginile monturii au fost ciocănite și inelul reutilizat astfel. D = 20 mm, montura: l = 5 mm, veriga: l = 2 mm, gr. = 1 mm; inv. 27978 (Pl. III/2; IX/1)

4. Inel de bronz, fragmentar, lucrat prin turnare. Veriga, semicirculară în secțiune, are un chaton de formă ovoidală cu creștături pe margine, care dau impresia unor arcuiri de cerc. Este decorat cu două benzi de linii oblice ce încadrează 3 șiruri de cerculețe incizate ce au în mijloc cîte un punct. Din cauza uzurii, decorul s-a păstrat fragmentar. Veriga: l = 4 mm, gr. = 1 mm, chaton: 20/14 mm, gr. = 2 mm; inv. 27979 (Pl. III/1; IX/2)

5. Fragment de brățară din sticlă, de culoare albastru marin, semitransparentă, cu secțiunea circulară. L = 25 mm, gr. = 7 mm. inv. 30135.

6. Greutate de plasă, lucrată din cărămidă romană. D = 31 mm, gr. = 8 mm, inv. 25994 (Pl. VIII/8)

7. Greutate de plasă, perforată, lucrată din cărămidă romană. D = 56 mm, Gr. = 12 mm, inv. 30140 (Pl. VIII/8)

8. Greutate de plasă, lucrată din cărămidă romană. D = 50 mm, GR = 9 mm, inv. 30141 (Pl. VIII/8)

9. Corn de animal cu vîrfurile mult tocite în urma întrebuințării. L = 130 mm inv. 30142.

10. Follis anonim, tăiat cu dalta, păstrat în stare bună de conservare. M. Thompson, cl. A 2. AE 14,76 g 30 mm; inv. 41592 (Pl. III/3a—b)

11. Follis anonim, turnat, cu aversul distrus. M. Thompson, cl. B. AE 8,5 g 30 mm inv. 41598 (Pl. III/4)

Încadrarea cronologică a bordeiului nu ridică nici un fel de probleme. Prezența celor două monede precum și celelalte obiecte din inventarul său, ne permit să apreciem că a funcționat în primele decenii ale sec. XI. Distrugerea sa prin incendiu trebuie legată de marea invazie a pecenegilor din 1036¹⁰.

Bordeiul 4. Caroul N_{3b}

A fost început în anul 1976 și terminat în anul 1979¹¹. Pe latura de vest constructorii bordeiului au demantelat zidul pe o porțiune de 0,80 m pentru a practica intrarea în bordei. Podeaua cu laturile de 5/3,80 m a fost surprinsă la — 1,60 m. În colțul de SE a fost surprins un pietrar distrus de intervenții ulterioare. Cu o singură excepție, un vas al cărui profil a putut fi întregit, materialul este fragmentar.

Inventar

1. Oală borcan lucrată dintr-o pastă de culoare cărămizie, cu miezul de aceeași culoare. În compoziție are mică și cochilii pisate. Are formă globulară, cu diametrul maxim în regiunea mediană. Buza este răsfrintă la exterior și rotunjită. Pe fund avea o marcă de olar care pare să reprezinte un cerc. Pe umăr este trasată o bandă de linii în val, restul corpului fiind acoperit cu linii incizate executate cu pieptănul. l — 14,6 cm, DM = 13,8 cm, DG = 12 cm, DB = 7,8 cm (Pl. X/1)

Celelalte materiale ce ilustrează această formă (oala borcan) sînt lucrate din aceeași pastă comună, arsă înfundat și sînt decorate cu roțița dințată (Pl. X/3—4)

Din această categorie, ne rețin atenția, în mod deosebit, 4 fragmente ce au fost descoperite în umplutura bordeiului și care par să reprezinte rebuturi de la cuptorul unui olar. Acestea sînt deformatе, fără a prezenta urme de ardere secundare. din cauza unei

arderii îndelungate, devenind sonore; sub buză au urme de la degetele olarului. Toate acestea ne îndreptăţesc să afirmăm că au fost produse pe loc. (Pl. XI/1—3)

Dintre celelalte descoperiri menţionăm 2 fragmente de ulcioare lucrate din pastă de culoare roşie, cu miez negricios. (Pl. X/2) şi o fusaiolă.

Pe baza materialului ceramic, bordeiul se poate data la sfîrşitul sec. X şi începutul sec. XI. Această încadrare cronologică ne este sugerată de mai mulţi factori. În primul rînd, buzele vaselor nu sînt în totalitate răsfrînte la exterior şi îngroşate ca un colac — caracteristică pentru sec. XI — ci întîlnim şi exemplare cu buza evazată¹².

Decorul este reprezentat cu prioritate de combinaţia de linii orizontale cu una sau mai multe linii în val¹³. Motivul executat cu roţiţa — ce ştim că este prioritar din al doilea sfert al sec. XI — apare aici destul de rar.¹⁴

Bordeiul 5 — caroul M_{3c}

În campaniile din 1976 şi 1978 au fost dezvelite porţiuni mici, urmînd ca în anul 1983 să se finalizeze săparea întregului complex. A fost surprins pe o suprafaţă de 2/1 m. În anul 1978 a fost găsit în umplutură — la cca 20 cm de podea — un fund de oală-borcan din pastă cărămizie, cu miez cenuşiu, ce are în compoziţie mică şi cochilii pisate. Pe partea păstrată este decorat cu linii incizate trasate cu pieptenul motiv ce pare să fie acoperit toată suprafaţa vasului. (Pl. XXI/6)

Locuinţa de suprafaţă — caroul H₁₁

A fost depistată în anul 1977 cu ocazia construirii treptelor de acces spre Monumentul Independenţei, cînd s-a recuperat o amforă. Dezvelirea acesteia s-a făcut în anul 1978 cînd s-a constatat că este vorba de o locuinţă cu două camere amenajată în stîncă¹⁵. Camera 1 a fost adîncită cu 0,40 m faţă de nivelul de călcare din perioada feudal-timpurie; podeaua este amenajată pe un strat de locuire din sec. VI—VII gros de 0,20/0,40 m. Are formă patrulateră cu laturile de 3,20/2,60 m. Camera 2 are podeaua la —0,55 m faţă de nivelul de călcare din perioada feudal-timpurie şi este amenajată direct pe stîncă. Aceasta se află cu 0,15 m mai jos faţă de podeaua camerei 1, diferenţa explicîndu-se, pe de o parte prin lipsa stratului de cultură din sec. VI—VII şi pe altă parte prin faptul că respectivul constructor a trebuit să se adapteze la nişte condiţii impuse de configuraţia celor două terase. Dimensiunile sînt apropiate, respectiv 3/2,60 m. în total locuinţa avînd dimensiunile de 6,20/2,60 m.

Cantitatea mare de cenuşă şi materialul lemnos carbonizat găsit pe laturile ei, ne dovedese că încetarea locuirii a fost cauzată de un incendiu, fapt ce a făcut ca întregul inventar să rămînă pe loc.

Inventar

1. Oală-borcan lucrată din pastă cărămizie-maronie, cu miezul negricios ce are în compoziţie bucăţele de calcar şi cochilii pisate. Buza este puţin răsfrîntă la exterior, cu marginea rotunjită; gîtul, bine profilat, se continuă cu un corp svelt ce are diametrul maxim în regiunea umerilor. Decorul este reprezentat de o linie incizată în formă de ghirlandă, corpul vasului fiind acoperit cu un motiv executat cu roţiţa dinţată. I = 22,3 cm, DM = 18,6 cm, DG = 13 cm, DB = 9 cm; inv. 2150 (Pl. IV/2; XII/4)

2. Oală-borcan cu buza răsfrîntă la exterior şi ascuţită. Gîtul este scund diametrul maxim în regiunea mediană; corpul nu este perfect globular fiind puţin disproporţionat.

Pe umăr are un şir de alveole sub care încep rînduri dese executate cu roţiţa ce se răresc apoi spre fund. I = 21 cm, DM = 18 cm, DG = 13 cm, DB = 12 cm; inv. 30133 (Pl. IV/1; XII/3)

3. Oală-borcan de dimensiuni mai mari. Buza este răsfrîntă la exterior şi teşită oblic, gîtul, scund, diametrul maxim spre regiunea mediană. Pe umăr are linii scurte, oblice, imprimate cu roţiţa, motiv ce apare în şiruri paralele şi pe restul corpului. I = 23,5 cm, DM = 24 cm, DG = 18 cm, DB = 13 cm; inv. 30132 (Pl. IV/2; XIII/4)

4. Oală-borcan de mici dimensiuni. Spre deosebire de celelalte vase este lucrată dintr-o pastă zgrunţuroasă ce are în compoziţie nisip, pietricele şi bucăţele de calcar. Are o culoare bej-maronie şi miezul negricios. Buza este răsfrîntă la exterior şi rotunjită, gîtul scund umerii bombăţi. Pe umăr are o bandă de linii incizate, după care urmează două

benzi late incizate ce acoperă aproape tot corpul vasului. I = 12 cm, DM = 9,5 cm, DG = 8,5 cm, DB = 6,6 cm, inv. 2066 (Pl. IV / 5; XII / 2)

5. Oală-borean, de mici dimensiuni, lucrată dintr-o pastă de calitate bună, untoasă la pipăit, de culoare bej-maronie și cu miezul negru. Buza este răsfrintă puternic la exterior, cu marginea rotunjită. Gîtul este scund, bombat în regiunea mediană. Pe tot corpul este decorată cu benzi de linii orizontale incizate, dispuse în „portative”. I = 12 cm, DM = 12 cm, DG = 6,8 cm, DB = 6 cm (Pl. IV / 4; XII / 1)

6. Oală-borean păstrată fragmentar. Pe fund are o marcă de olar: linii dispuse radier ce sînt înscrise într-un cerc. I = 5,8 cm, DB = 7,5 cm. (Pl. V / 4)

7. Oală cu toartă, lucrată din pastă bună de culoare roșie, cu miez negru. Buza este evazată spre exterior, teșită oblic; de ea se prinde o toartă oval aplatizată, care cu atașul inferior se prinde în regiunea mediană. În partea superioară a corpului este decorată cu caneluri. I = 22 cm, DM = 19,5 cm, DG = 16 cm, DB = 11 cm. Toarta: l = 4,2 cm, gr. = 1,5 cm, inv. 2149 (Pl. IV / 6; XIII / 2)

8. Ucleior cu o toartă, lucrat din pastă fină, cărămizie, bine frămîntată cu gura trilobată. Toarta se prinde de buză și cu atașul inferior în regiunea diametrului maxim. Buza este ușor evazată, cu marginea rotunjită. În zona gîtului are 2 nervuri în relief, iar pe corp este decorat cu linii oblice obținute prin lustruire. I = 16,5 cm, DM = 13,5 cm, DB = 10 cm, inv. 1915 (Pl. V / 2)

Toate aceste materiale au fost găsite în colțul de NE al camerei 1. Se pare că stăteau pe o laviță ce a fost distrusă în momentul incendiului.

În camera 2, în colțul de SE, pe o suprafață de cca 1 m.p., au fost găsite 16 amfore din care s-au putut întregi 9 exemplare¹⁶. Toate aparțin aceluiași tip cu buza răsfrintă ca un guler și îngroșată și cu două toarte late, supraînălțate.

1. I = 47 cm, DM = 26,5 cm, DG = 11 cm. toartă: l = 6 cm. gr. = 2,5 cm: pe gît are incizat după ardere semnul crucii. inv. 1992 (Pl. V / 1; XIII / 3)

2. I = 48 cm; DM = 28,5 cm: toartă: l = 6,3 cm; gr. = 2,2 cm: pe umăr, într-o parte are incizată litera π iar sub toartă are un desen: inv. 3233 (Pl. XV / 5)

3. I = 38 cm, pînă la gît, DM = 29 cm, toarta: l = 1,5 cm, gr. = 2,4 cm, inv. 4843.

4. I = 40 cm — pînă la gît: DM = 27 cm: toartă: l = 6 cm, gr = 2,4 cm, inv. 3239.

5. I = 46 cm, DM = 29 cm, DG = 10 cm: toarta: l = 6,5 cm, gr. = 2,4 cm; pe gît are incizată o cruce și un X inv. 3237 (Pl. XV / 4)

6. I = 48 cm, DM = 28 cm, DG = 10,5 cm; toarta: l = 6 cm, gr. 2,3 cm; pe umăr are incizat un desen, inv. 3238 (Pl. XIV / 6)

7. I = 40 cm pînă la gît; DM = 28,5 cm; toarta: l = 5,6 cm; gr. 2,5 cm, inv. 3230.

8. I = 38,5 cm pînă la gît DM = 28,5 cm; toarta: l = 5,7 cm, gr. = 2,6 cm, inv. 4842.

9. I = 38 cm pînă la gît; DM = 28 cm: toarta: l = 5,3 cm; gr. 2,6 cm; pe umăr are incizat un desen, inv. 3235 (Pl. XIV / 5)

10. I = 47 cm, DM = 29 cm; toarta: l = 6,6 cm, gr. = 2,6 cm, inv. 3236.

În aceeași cameră 2, de-a lungul laturii de NE. au mai fost găsite următoarele obiecte:

11. Cupă cu două toarte din pastă de culoare roșie, distrusă parțial de incendiu. Buza este ușor curbă și teșită oblic spre interior; toarta, prinsă cu atașul superior sub buză, se înalță puțin și apoi ajunge cu atașul inferior puțin sub zona mediană. Fund inelar, ușor evazat spre exterior și cu marginea rotunjită. La interior este acoperită cu un smalt verde-măsliniu din care apar pete și la exterior. I = 7 cm, DG = 11,6 cm, DB = 6,4 cm; toarta semicirculară în secțiune are 1,8/0,8 cm, inv. 2739 (Pl. V/5; XIII/1)

12—13. Mojar cu frecător. Mojarul este lucrat dintr-o pastă bej-maronie, arsă înfundat, cu buza îngroșată și teșită oblic spre interior; vasul are o formă circulară cu pereții ușor arcuiți. Sub buză se prindea un mîner lung, oval în secțiune, care a fost rupt din vechime. I = 4 cm, DG = 9 cm, DB = 6,3 cm; toarta: l = 3,5 cm, gr. = 2,5 cm; inv. 2740. În major s-a găsit un frecător din piatră, de formă cilindrică. L = 11,5 cm, gr. = 4 cm, inv. 2741 (Pl. V/3; XV/2)

14. Cuțit de plug din care s-a păstrat doar tăișul propriu-zis. Are o formă ușor curbă cu o parte ascuțită, avînd în secțiune forma unui triunghi. L = 33 cm (din observațiile

făcute la alte cuțite de plug s-a constatat că cuțitul propriu-zis are cam jumătate din lungimea totală a uneltei. Deci se poate presupune că a avut 66—70 cm). $l = 9$ cm, gr. 3,5 cm, inv. 3241 (Pl. V/6)

15. Topor. Se păstrează fără gaura de înmănușare; lama ușor arcuită se termină cu un tăiș scurt în două muchii ce se lățește la ambele capete. $L = 11$ cm, $l = 4$ cm, H. tăiș = 5 cm, inv. 3242 (Pl. V/7)

16. Lamă de cuțit păstrată într-o stare avansată de corodare; se pare că în secțiune a avut o formă triunghiulară. $L = 9,5$ cm, $l = 2$ cm, gr. = 0.8 cm, inv. 3243 (Pl. V/8)

În datarea locuinței un element de bază îl constituie ceramica — oalele borcan.

Un prim indiciu ni-l oferă exemplarul decorat cu benzi de linii orizontale dispuse în portative, motiv ce apare la jumătatea sec. XI și este caracteristic pentru a doua jumătate a acestui secol¹⁷. Încadrarea cronologică este restrînsă de prezența ceramicii decorată cu roțița în asociere cu ghirlande, motiv ce este întîlnit la mijlocul sec. XI¹⁸. Dacă la acestea adăugăm prezența într-un număr destul de mare a ceramicii cu roțița credem că locuința a fost distrusă cu ocazia atacului uzilor din anul 1064¹⁹.

În continuare descoperirile făcute vor fi prezentate pe categorii mari ținîndu-se seama de materialul din care sînt lucrate și de întrebuințarea lor.

Arme

Privind materialele prin prisma obiectivului cercetat — o fortificație — ne-am fi așteptat ca această categorie să fie bine reprezentată. Descoperirile sînt însă puțin numeroase și numai într-un singur caz prezintă un caracter de excepție.

1. Bile de praștie

În anul 1976 în caroul M_{2b} au apărut într-o groapă un număr de 28 exemplare (inv. 15722—15744, 30127—30131). Sînt confecționate din lut, ars destul de slab, din care cauză sînt destul de sfărîmicioase; au o formă sferică, de dimensiuni relativ apropiate: $D = 3,2$ cm — 3,9 cm (Pl. VIII/7). În funcție de celelalte descoperiri din cetate bilele de praștie se pot data în sec. XI. Descoperiri similare s-au făcut și în alte așezări dunărene ca: Dinogetia-Garvăn și Nufăru²⁰.

2. Topor

S-a găsit un exemplar, cu tăișul în două muchii (în L 1) și se datează pe la mijlocul sec. XI. Această piesă reprezintă un exemplar de excepție pentru teritoriul Dobrogei, unde sînt atestate pînă acum doar cîteva. La Dinogetia-Garvăn s-au găsit patru exemplare, din care doar două într-o stare mai bună de conservare²¹. Un alt exemplar a apărut la Păcuiul lui Soare²². Acestea se foloseau pentru prelucrarea lemnului dar se puteau întrebuința și ca arme²³. Forma ușor curbă a lamei și tăișul îngust, în două muchii, ne fac să credem că toporul de la Aegyssus era o piesă de luptă. Analogii pentru această piesă întîlnim la București²⁴ și într-un număr mai mare în Moldova²⁵.

Unelte

Descoperirile sînt inegale ca număr și valoare și documentează destul de slab ocupațiile locuitorilor. S-au găsit greutăți pentru plasa de pescuit (Pl. VIII/8), cîteva fusaiole din șist de culoare roșatică, un corn de animal — piese care au fost deja prezentate. La acestea mai putem adăuga cuțitele și un fier de plug.

Cuțite

În anul 1978 s-a găsit, în L 1, un exemplar destul de oxidat, iar în anul 1976 s-a descoperit o plăsea de os. Decorul este reprezentat de trei benzi de cerceulețe incizate, de diferite mărimi, ce sînt încadrate de linii orizontale. $I = 54$ mm, $D = 40$ mm, inv. 1940 (Pl. VIII/2; XXI/4) Piesa se datează în sec. XI și are analogii apropiate în numeroase localități din Dobrogea, din care vom menționa doar Isaccea²⁶.

Cuțit de plug

Piesa, datată pe la jumătatea sec. XI, reprezintă o descoperire singulară pentru teritoriul dintre Dunăre și Marca Neagră. Prezența uneltelor de arat este atestată pentru această perioadă prin două brăzdare de plug (sec. XI) ce s-au descoperit la Capidava și

Dinogetia-Garvăn²⁷. Analogii pentru cuțitul de plug întâlnim la Radovanu (Ilfov), Dragosloveni și Milcovul, datate în sec. IX—X²⁸. Ceva mai târziu — sec. XIII — se datează câteva descoperiri din Transilvania²⁹. Descoperirea de la Aegyssus capătă o valoare și mai mare dacă se confirmă că prezența cuțitelor de plug masive documentează prezența plugului³⁰.

Ceramica

Materialele ceramice sînt în număr destul de mic, în contrast aparent cu inventarul anumitor complexe — vezi L 1 — și studierea pe categorii duce la concluzii interesante. Statistic, ceramica se prezintă cu un total de 260 exemplare, fragmentare sau întregi.

Ceramica comună

Cu foarte mici excepții (2—3 exemplare), ceramica este de culoare bej-maronie, cu miez negricios, lucrată dintr-o pastă ce are în compoziție nisip, mica, cuarț; destul de frecvente sînt pietricele relativ mari și mai rar cioburi pisate și ierburi uscate. Forma este reprezentată aproape în exclusivitate de oala-borcan; accidental găsim și căldări de lut (Pl. VII/2; IX/3; XX/2—4) lucrate dintr-o pastă de culoare roșie, cu miezul negru; de asemenea întâlnim și oala cu o toartă (două exemplare) — și ulciorul — (trei exemplare). Borcanele sînt de dimensiuni ce variază între 12 și 25,5 cm, dar preponderente sînt cele de dimensiuni mici și mijlocii: I.—12 cm, inv. 1912;2066 (Pl. IV/4, 5); 1:25,5 cm, inv. 30132 (Pl. IV/13) După profilul buzei, întâlnim borcane cu buza evazată și cu gîtul bine reliefat în cele mai multe cazuri — caracteristice pentru perioada de început (Pl. XVI/1,6; XVII/2—6) și borcane cu buza rotunjită și gîtul aproape inexistent, trecerea spre restul vasului făcîndu-se imediat, formă ce este caracteristică pentru ultima etapă de locuire.

Decorul, în proporție de 2/3 este reprezentat de linii incizate orizontal executate cu pieptănul. Frecvent se întâlnește în asociere cu o linie în val, sau cu o bandă de linii în val (Pl. XVII), cu alveole (Pl. VI, XV). Mai rar întâlnim asocierea cu benzi scurte de linii verticale, incizate pe umăr (Pl. XVII/1, 2, 5). Într-un singur caz apar benzi de linii incizate orizontal dispuse în „portativ” (Pl. IV/4; XII/1). În proporție de 1/3 consemnăm decorul cu roțița dințată. Acum registrul decorativ este mai sărac, motivul cu roțița apare singur sau numai cu linia sau banda de linii în val (Pl. XVIII). Foarte rar pe fundul vaselor apar ștampile de olar (Pl. V/4; XV/5; XXI/2)

Ceramica de import

În această categorie am inclus amforele, ceramica „roșie” și ceramica smălțuită.

Amfore

După ceramica comună, această categorie este întâlnită cel mai frecvent, fiind descoperită în bordeie și în locuința de suprafață. Tipologic, ele se înscriu în două grupe ce ne sînt cunoscute și din descoperirile făcute în alte centre dobrogene³¹.

1. *Amfore sferoidale*. S-a găsit un singur exemplar, întreg, în B₃, datat pe baza unei monede de la Roman III (1028—1034). Prezența unei singure amfore ne arată că această categorie nu a cunoscut o folosire prea îndelungată, fiind înlocuită cu tipul de amforă cu buza răsfrîntă ca un „guler” și „îngropată” între două toarte late³².

2. *Amfore piriforme*. Sînt lucrate dintr-o pastă de bună calitate, de culoare galben-portocalie, ce capătă uneori o tentă roșietică, peste care s-a dat cu angobă gălbuie. Buza, răsfrîntă ca un guler, este „îngropată” între două toarte suprainălțate, late de 5—6 cm și groase de 2—4 cm. Corpul, ușor alungit, se termină cu un fund globular, înălțimea fiind cuprinsă între 42—50 cm. Decorul, compus din canceluri, este repartizat pe umăr și fund. Cronologic, aceste amfore sînt atestate la Aegyssus de la începutul sec. XI (B₃) și pînă la 1064, cînd pare că a fost incendiată L 1³³. Pe unele exemplare au fost zgîriate după ardere, diferite semne ce se întîlesc cu predilecție pe gîtul, umărul sau toartele amforei; în funcție de interpretările ce se pot da, ele se pot împărți în mai multe grupe: a) litere sau semne cu semnificații creștine, cum ar fi semnul crucii sau inițiala numelui lui Christos — X —³⁴ (Pl. V/1; XIII/3; XV/4; XXII/1) litere sau grupuri de litere³⁵ (Pl. XV/5; XIV/3); c) diferite desene sau figuri geometrice³⁶ (Pl. XIV/1, 4—7; XXII/2, 3, 5, 6)

În continuare, menționăm o altă categorie ceramică numită deocamdată ceramica „roșie”. Este o ceramică de factură superioară, lucrată dintr-o pastă de bună calitate, cu pereții subțiri și bine arși, ce au căpătat o culoare roșie. Ca forme, întâlnim oala cu toartă și ulciorul; lipsa unor materiale întregi nu ne permite deocamdată să spunem mai mult ³⁷.

Ceramica smălțuită este reprezentată de câteva fragmente de ulcioare lucrate din pastă arsă înfundat, acoperite cu un smălț verde-măsliniu (Pl. XXI/5). La acestea mai putem adăuga un fund de la un vas deschis (farfurie-strachină) lucrat din caolin. La interior este dat cu smălț albastru deschis, iar la exterior cu smălț galben, ce are nuanțe de maron. Piesa reprezintă un produs de excepție și provine cu siguranță dintr-un atelier constantinopolitan. ³⁸ (Pl. XXI/3)

Podoabele

Descoperirile sînt foarte sărace și se rezumă la o mărgică de sticlă, două fragmente de brățări de sticlă și două inele. Dintre acestea ne vom opri doar la unul din inelele descoperite în B₃; celălalt — care a fost refolosit — nu mai poate constitui decît obiectue unor presupuneri asupra formei inițiale.

Inel decorat pe montură cu cercuri incizate, motiv întâlnit foarte rar la această categorie, singurele analogii de la noi din țară întîlnindu-se la Isaceea ³⁹. La acestea putem adăuga câteva descoperiri făcute în alte țări. Cele mai timpurii inele s-au descoperit în Bulgaria, în necropola de la Ablanița, fiind datate în sec. IX—X. Limita cronologică superioară o constituie piesele de la Scuthopolis și Cavarina, ultima fiind datată în sec. XIII. În Iugoslavia descoperiri similare — din secolele XI—XIII — s-au făcut la Korbovo, Prilep, Demir Kapija și în zona orașului Ohrida. Inele găsite în zone geografice mai îndepărtate — Sicilia sau Corinth — ne arată că aceste piese au cunoscut o largă răspîndire în lumea bizantină ⁴⁰.

Monedele

Această categorie, deși puțin numeroasă, ne oferă câteva repere importante pentru lămurirea situației de la Aegyssus. Primele descoperiri datează din anul 1908 cînd, cu ocazia săpăturilor efectuate, s-au găsit trei monede de la Ioan Tzimiskes ⁴¹. Acestea li se adaugă alte cinci monede descoperite în perioada 1971—1983 (cl A₂ 42) și 6 folles anonimi clasa B, emisiuni ale împăratului Roman III ⁴². În total avem un număr de 14 exemplare, care se eșalonează pe o perioadă cuprinsă între domniile împăraților Ioan Tzimiskes și Roman III. Pe baza acestora și cu ajutorul celorlalte materiale descoperite, vom încerca să tragem câteva concluzii asupra așezării de la Aegyssus.

După cum reiese din rapoartele și materialele publicate, locuirea încetează în primele decenii ale sec. VII, situație remarcată și în alte așezări ⁴³. Ea este reluată în anul 971, cînd împăratul Ioan Tzimiskes reușește să recucerească Dobrogea. Fenomenul a fost înregistrat și în alte cetăți dunărene, unde se constată o reamenajare a vechilor fortificații — cum este cazul și la Aegyssus — sau construirea unor cetăți noi ⁴⁴.

Liniștea asigurată provinciei de prezența unor numeroase trupe bizantine, face ca cetatea să cunoască o perioadă de înflorire, iar la poalele ei să se înfiripe o așezare ⁴⁵. Locuirea din cetatea cunoaște o perioadă de maximă prosperitate, concluzie impusă de descoperirile făcute. Majoritatea ceramicii decorată cu incizii orizontale — care s-a găsit în proporție de 2/3 — se datează la sfîrșitul secolului X și începutul celui următor, perioada cînd a funcționat și cuptorul de olar atestat de fragmentele ceramice descoperite în B₄ ⁴⁶. La acestea se mai adaugă și faptul — nu lipsit de semnificații majore — că toate monedele descoperite se circumscriu acestui interval ⁴⁷. Dezvoltarea așezării a fost întreruptă brutal în anul 1036 ⁴⁸ cînd pecenegii trec Dunărea și efectuează un raid nemicitor în Imperiul Bizantin, moment consemnat în cetățile de pe linia Dunării, unele încetîndu-și chiar existența ⁴⁹.

Reluarea locuirii s-a făcut pe o scară redusă, fapt confirmat de lipsa totală a monedelor, de puținătatea și sărăcia materialului arheologic. Descoperirea unei locuințe de suprafață cu două camere și un bogat inventar arheologic nu trebuie să ne inducă în eroare: ea a aparținut unui personaj mai înstărit — negustor sau meșteșugar — și

constituie o excepție în cuprinsul așezării⁵¹. Ilustrativă este prezența ceramicii decorate cu roțița în proporție numai de 1/3, când este știut că această ceramică este caracteristică pentru nordul Dobrogei în cel de al doilea sfert al sec. XI. Firul vieții se va întrerupe din nou în 1064, când puternicul atac al uzilor va distruge complet așezarea, lipsa materialelor arheologice din a doua jumătate a sec. XI fiind semnificativă în acest sens⁵².

Locuirea va fi reluată în sec. XIII, când este documentată prin materiale ceramice sporadice.

În secolul XI viața va continua în așezarea din vale, fapt confirmat prin descoperirea unor monede din a doua jumătate a sec. XI⁵³. Prezența unor monede din această perioadă în zona întregului oraș, aduce mărturii concludente în favoarea continuității de locuire⁵⁴.

Pe baza materialelor prezentate putem afirma că la Aegyssus a existat o mică fortificație ce avea ca sarcină supravegherea liniei Dunării. Cetatea a fost refăcută în anul 971 și distrusă în anul 1064, într-o primă etapă putându-se vorbi de o perioadă înfloritoare (971—1036). După anul 1064 sarcinile cetății par a fi fost îndeplinite de puternica fortificație de la Nufăru⁵⁵, care alături de cetatea de la Mahmudia-Salsovia⁵⁶, supraveghează și controlează circulația de pe brațul Sf. Gheroghe intens circulat în această perioadă⁵⁷ (vezi ilustrația p. 541).

NOTE

1. Primele săpături au fost făcute în anul 1908. Din păcate, informațiile păstrate sînt foarte sumare și se referă doar la materialul numismatic, fără a se face nici un fel de precizări asupra caracterului săpăturii. Vezi Irimia Dimian, *Cîteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul RPR*, în SCN, I, 1957, p. 200.
2. I. Barnea, *O inscripție de la Aegyssus*, în SCIV, 2, 1950, p. 175—185; N. Gostar, *Caspian Aegyssus. Ovidiu, Pontica, I, 8, 13*, în Danubius, IV, 1970, pp. 113—122.
3. În anul 1959, G. Simion a efectuat două sondaje în cetate și unul în exterior. Următorul sondaj s-a făcut în anul 1971 de către V. H. Baumann și a avut un caracter de salvare, impus de executarea fundațiilor la secția de istorie-arheologie.
4. Dăm în continuare numele membrilor colectivului și anii în care s-a săpat: 1974 — V. H. Baumann, A. Opaît — un sondaj de salvare în extramuros și cercetări în în cetate; 1975 — A. Opaît; 1976 — V. H. Baumann, A. Opaît, M. Mănușu-Adameșteanu, Gh. Mănușu-Adameșteanu, în cetate; 1978 — A. Opaît, I. Vasiliu, în cetate; 1979—1980 — A. Opaît, I. Vasiliu, în cetate.
5. Complexele vor fi prezentate în ordinea descoperirilor iar în partea a doua a lucrării vom încerca o prezentare sistematică a întregului material descoperit la Aegyssus. Într-o primă notă aceste complexe au fost datate în sec. IX—XI cf. Adriana Stoia, *Les fouilles archéologiques en Roumanie (1973—1974)*, în Dacia, N. S., XIX, 1975, p. 303, nr. 90. Cercetările ulterioare au dovedit că această datare se poate restringe locuirea de aici începînd la sfîrșitul sec. X.
6. Pentru sistemul de cariere și primele rezultate ale cercetărilor vezi A. Opaît, *Aegyssus-'76. Raport preliminar*, în Pontica, X, 1977, pp. 307—311.
7. Situația se întîlnește pe toată suprafața cetății, la nici unul din bordeiele cercetate neputîndu-se surprinde nivelul de unde a început săparea gropii. Aceeași situație a făcut ca nivelul de călcare să fie surprins cu destulă greutate. Din observațiile făcute s-a constatat un prim nivel la -0,30 m—0,60 m față de nivelul actual de călcare (diferența se explică prin faptul că terenul este în pantă) iar al doilea și ultimul la circa -0,10 m—0,20 m sub acesta. Locuirea a fost întreruptă de fiecare dată în mod violent, ambele nivele fiind incendiate.
8. Colțul rămas în profil urmează a fi săpat în anul 1983.
9. Monedele au fost identificate de E. Oberländer Tărnoveanu.
10. I. Barnea, St. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, București, 1971, pp. 124—125 (citată în continuare *D.I.D.*).
11. A. Opaît, A. Sion, I. Vasiliu, *Aegyssus '79*, în Materiale, Tulcea, 1980, pp. 271—280, unde s-a dat un raport preliminar care cuprinde și informații asupra acestui bordei. În lucrarea sus-menționată s-au strecurat cîteva inexactități, datorate unor greseli de tipar (p. 271 se spune că bordeiul a fost dezvelit în 1977 în loc de 1979) sau autorilor; la p. 271 se va corecta în sensul că peretele vestic și nu cel nordic se sprijină de un zid de epocă romană.
12. Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa, *Dinogelia*, I, București, 1969, p. 203.
13. În complexe datele cu monede Tzimiskes — Vasile II întîlnim frecvent pe ceramică decorul de linii orizontale asociat cu una sau mai multe linii în val; cf. *Dinogelia*, I, p. 196 și apar destul de rar liniile orizontale combinate cu cele verticale (p. 137) pe care le întîlnim frecvent într-o perioadă ulterioară (*ibidem*, p. 142).
14. *Ibidem*, p. 137, 174.

15. Într-o primă etapă s-a crezut că sînt două locuințe (vezi I. Vasiliu, *Două locuințe feudale timpurii la Aegyssus*, în *Peuce*, VIII, 1980, p. 437–449). La o studiere mai atentă a situației s-a constatat că este vorba de o singură locuință cu două încăperi.
16. În prima lucrare (vezi nota 15 de mai sus) s-a strecurat o greșeală în privința numărului amforelor: celor 15 menționate acolo trebuie să li se adauge încă un exemplar, descoperit în anul 1977.
17. *D.I.D.*, III, p. 252–256.
18. *Ibidem*, p. 260; *Dinogetia*, I, p. 227.
19. *D.I.D.*, III, p. 133–135, atacul provoacă distrugerii și la Troesmis, p. 234 și *Dinogetia*.
20. *Dinogetia*, I, p. 344, fig. 185; materialele de la Nufăru sînt inedite.
21. *Dinogetia*, I, p. 341 și fig. 42/10–11.
22. P. Diaconu, D. Vilceanu, *Păcuiul lui Soare*, vol. I, București, 1976, p. 167–168, fig. 67, pl. XXXI/2, 3.
23. *D.I.D.*, III, p. 288.
24. *Istoria orașului București*, I, 1965, p. 67/5, p. 68.
25. M. Comșa și Gh. Constantinescu, *Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Dragosloveni (jud. Vrancea)*, în *SCIV*, 20, 1969, 3, p. 432 și fig. 5/9; Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V–XI e.n.*, Iași, 1978, p. 109, fig. 30/2, 5; A. Paragină, *Un nou depozit de arme și unelte din feudalismul timpuriu descoperit pe teritoriul județului Vrancea*, în *Studii și comunicări*, Focșani, 1979, p. 41–44, fig. 2/3.
26. *Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia). II. Sondajul de la Noviodunum*, în *SCIV*, 5, 1954, 1–2, p. 178–180, fig. 16/9–10.
27. V. Canarache, *Unelte agricole pe teritoriul Republicii Populare Române în epoca veche*, în *SCIV*, II, 1950, p. 103; Gr. Florescu, Radu Florescu, P. Diaconu, *Capidava*, București, 1958, p. 233, fig. 117/1; Gh. Stefan, și colab., *Săpăturile arheologice de la Garvăn*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 575, fig. 8; *Dinogetia*, I, p. 58, fig. 36/1; *D.I.D.*, III, p. 283.
28. M. Comșa, E. Gheannopoulos, *Unelte și arme din epoca feudală-timpurie, descoperite la Radovanu (Ilfov)*, *SCIV*, 20, 1969, 4, p. 617, fig. 1/1; M. Comșa, Gh. Constantinescu, *op. cit.*, p. 426, fig. 2/11; A. Paragină, *loc. cit.*
29. N. Edroiu, P. Gyulai, *Evoluția plugului în țările române în epoca feudală*, în *AMN*, II, 1965, p. 307–344, unde, la p. 317 este menționat un fragment de cuțit de plug găsit la Dăbica, databil în sec. X–XI. Un alt exemplar datat în sec. VIII a fost găsit într-un bordei la Simonești, jud. Harghita, cf. Szekely Zoltan. *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1967–1970)*, în *Materiale*, X, 1973, p. 221.
30. Vasile Neamțu, *Considerații la problema uneltelei de arat din Moldova în perioada feudală*, în *AM*, IV, 1966, p. 293–316; J. Kudronac, *Cîteva date noi despre agri-cultură la slavi*, în *AM*, I, 1961, pp. 225–241.
31. I. Barnea, B. Mitrea și N. Angheliescu, *Săpăturile de salvare de la Noviodunum*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 167; *SCIV*, VI, 1–2, 1954, *op. cit.*, p. 180, fig. 18; Gr. Florescu, Radu Florescu, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 626 și pl. V/7, 8; *Capidava*, I, p. 209; P. Diaconu *Săpăturile de la Păcuiul lui Soare*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 659; idem, *Șantierul arheologic Păcuiul lui Soare*, *Materiale*, VII, 1961, p. 603–604 și fig. 5/1, 2; I. Barnea, *Descoperiri arheologice din epoca feudală la Mangalia*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 905–907, fig. 2/1, 2 și 3/1.
32. Situația este diametral opusă față de cea întîlnită la Dinogetia-Garvăn și Păcuiul lui Soare, unde amforele sferoidale sînt mult mai numeroase decît cele cu buza răsfrîntă și toartele supraînălțate.
33. Acest tip circula pînă la sfîrșitul sec. XI și începutul celui următor, după cum ne dovedesc descoperirile din Constantinopol și URSS. Cf. R. Demangel, E. Mamboury, *Le quartier des Manganes et la première région de Constantinople*, Paris, 1939, p. 149 și fig. 198/1; A. Pletneva, *Keramika Sarkela – Belaja Veja*, în *MIA*, 75, 1959, p. 244, fig. 31/1–3; idem, *Keramika i steklo drevnei Tmutarakani*, Moscova, 1963, fig. 32 și pp. 48–52.
34. *Dinogetia*, I, p. 261, fig. 160/7, 161/1, 14; E. Popescu, *Inscripțiile din sec. IV–XIII descoperite în România*, București, 1976, p. 193, 269, cat. 183, 255.
35. Litera K apare pe două toarte de amforă: pe un fragment de mînușă apare începutul numelui Constantin – Kω, iar pe un alt fragment koET – probabil tot de la numele Constantin; cf. I. Barnea, *loc. cit.*, crede că ar putea indica numele orașului Constantinopol. Apariția literei K și pe mai multe fragmente de amfore sferoidale ne face să credem că aceste inițiale ne semnalează numele proprietarului și nu pe cel al producătorului sau al centrului de origine. Spre această concluzie ne conduce și faptul că în majoritatea cazurilor literele sînt incizate după ardere și nu înainte, cum ar fi fost normal să procedeze producătorul. Ca semne ale centrului sau producătorului pot fi interpretate ștampilele care apar în număr mare pe amforele sferoidale și care sînt imprimate în pasta crudă. La acestea putem adăuga și faptul, frecvent constatat, că literele sînt incizate destul de neglijent, fără nici o preocupare pentru locul unde sînt dispuse sau cum sînt executate, situație ce nu poate fi compatibilă cu felul în care este imprimat un semn care să indice un centru de producție; vezi, în acest sens și *Dinogetia*, I, p. 261, fig. 161/13, 162/24; de asemenea, E. Popescu, *op. cit.*, p. 269–270, cat. 256–257.

36. Credem că unele dintre aceste semne ar putea fi interpretate ca semne de proprietate.
37. Această categorie ceramică, apărută și în alte așezări dobrogene, nu are încă lămurită problema începuturilor: vezi, R. Florescu, *Problema originii ceramicii românești și unele descoperiri recente la Capidava*, în *Omagiul lui George Oprescu*, București, 1961, pp. 199–210; *Dinogetia*, I, p. 268–275; E. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, pp. 105, 107; P. Diaconu, *Les Coumans au Bas Danube aux XIe et XIIe siècles*, București, 1978, p. 127.
38. Ceramică de această factură s-a descoperit la Păcuil lui Soare; cf. P. Diaconu, D. Vilceanu, *op. cit.*, fig. 45.
39. Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Descoperiri mărunt de la Isaccea (sec. X–XIV)* în *Peuce*, IX (sub tipar).
40. *Ibidem*, notele 33–36.
41. I. Damian, *loc. cit.*,
42. Informații despre aceste monede care se află în colecțiile muzeului din Tulcea, ne-au fost furnizate de colega Cristina Opaît, căreia îi aducem și pe această cale mulțumiri; 1971 – S 3 martor, inv. 12550; 1976 – inv. 12661; 1976 – inv. 10077 1977 – inv. 12660; 1980 – B 3, inv. 41594. Al cincilea exemplar a fost găsit de V. H. Baumann în anul 1971 – starea avansată de corodare în care se află n-a permis înregistrarea lui.
43. 1976 – K 2, inv. 10670; 1976 – Q 3, – 0,40 m, inv. 12537; 1980 – B 3, inv. 41598; 1980, inv. 41594; 1983, inv. 42562.
44. A. Opaît, *op. cit.*, p. 309–310; E. Oberländer Târnoveanu, *Monede bizantine din secolele VII–X descoperite în nordul Dobrogei*, în SCN, VII, 1980, p. 163, nr. 1 – Heraclius; Gh. Mănușu-Adameșteanu, E. Oberländer Târnoveanu, *Noi dovezi de locuire pe teritoriul actual al satului Enisala în mileniul I e.n.*, în *Peuce*, IX (sub tipar) nota 18 cu bibliografia respectivă.
45. *D.I.D.*, III, pp. 71–80; E. Condurachi, I. Barnea, P. Diaconu, *Nouvelles recherches sur le «limes» byzantin du Bas Danube aux Xe–XIe siècles* în XIII-th International Congress of Byzantine Studies, Oxford, 1966 (extras); P. Diaconu, D. Vilceanu, *op. cit.*, pass. Considerațiile cu privire la Aegyssus au în vedere în primul rând materialul arheologic descoperit în interiorul fortificației romano-bizantine. Demantelarea sistematică a zidurilor a făcut imposibilă cercetarea sistemului defensiv din sec. X–XI; concluziile referitoare la refacerea zidului de incintă se bazează pe analogiile întâlnite în celelalte cetăți dunărene.
46. La poalele dealului pe care este amplasată cetatea, pe str. Prislav nr. 138, s-au găsit mai multe monede care se eșalonează de-a lungul secolului XI. Prezența acestora ar putea sugera existența unei alte așezări în zonă; presupunerea se cere însă confirmată prin descoperirea și a altor materiale arheologice în zonă. Vezi Al. Popeea și V. H. Baumann, *Monede bizantine anonime și skyfate în colecțiile muzeului din Tulcea*, în *Peuce*, VI, 1977, cat. 14 – follis anonim cl. A 2; după această dată, în colecțiile muzeului a mai intrat un follis anonim, cl. B.
47. Descoperirile din ultimul timp fac să se confirme presupunerea, considerată drept logică, potrivit căreia în fiecare așezare cu caracter urban sau fortificație exista cel puțin un cuplor pentru producerea ceramicii comune; vezi S. Baraschi, *Un cuplor de ars oale de la Păcuil lui Soare, (sec. al XI-lea)*, în SCIV, 25, 1974, 3, p. 461–472. La Nufăru s-au găsit mai multe cuptoare în care se confecționa ceramica necesară pentru locuitorii așezării.
48. Faptul este deosebit de sugestiv dacă-l privim prin prisma circulației monetare de după 1036, cind se observă prezența unui mare număr de monede emise de împărații Mihail IV (1034–1041) și Constantin IX (1042–1055); cf. *D.I.D.*, III, p. 331; Al. Popeea și V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 224.
49. În așezarea civilă sînt documentate două monede: un follis cl. D, inv. 10917 și un altul cl. F, inv. 11047. Ultima piesă a fost publicată de E. Oberländer Târnoveanu, *Cronica descoperirilor monetare din nordul Dobrogei*, în *Peuce*, VIII, 1980, p. 510, cat. 157.
50. *D.I.D.*, III, p. 124–125; R. Teodorescu, *Bizanz, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X–XIV)*, București, 1974, p. 52.
51. După repartitia materialului arheologic descoperit aici se poate presupune că prima încăpere era folosită pentru locuit iar cea de-a doua ca depozit sau anexă. Prezența mojarului, a pieselor de fier ce necesită reparații (cutitul de plug și toporul nu erau utilizabile), ne sugerează că această locuință a putut aparține unui meșteșugar. Locuințe de suprafață cu două încăperi se întâlnesc în sec. XI în numeroase așezări din Dobrogea, vezi *Dinogetia*, I, p. 45; *D.I.D.*, III, p. 178; P. Diaconu, D. Vilceanu, *op. cit.*, p. 62.
52. *D.I.D.*, III, p. p. 133–135; Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Urme de locuire din perioada feudală-timpurie la Troesmis*, *Peuce*, VIII, 1980, p. 234; P. Diaconu, *Vasile Apokapes și Nikifor Botaneiates – katepani la Dunărea de Jos*, în SCIV, 20, 1969, 3, p. 437–452.
53. O monedă de la Nicefor III (1078–1081), inv. 10911.
54. *D.I.D.*, III, p. 330–331; Al. Popeea și V. H. Baumann, *op. cit.*, cat. 7, 49, 72, 87 și 116. Aceștia li se mai pot adăuga următoarele monede din colecția Muzeului din Tulcea; cl. A 2, inv. 39625, 39626; cl. B, inv. 10570, 10922, 39627, 39628; cl. C, inv. 10906, 41602, 41721, 42561; cl. D, inv. 39626; Constantin X și Elena, inv. 39630; cl. G, inv. 10571; Roman IV,

- inv. 39631; cl. J, inv. 41723, și o monedă de la Alexios I, inv. 41724. Numărul total al monedelor este 16.
55. Cercetările arheologice începute în anul 1978 au scos la lumina zilei o puternică cetate, lângă care s-a dezvoltat o așezare civilă înfloritoare. Cf. Silvia Baraschi, N. Moghior, *Sondajele de la Nufăru — Ilgani de Jos* (jud. Tulcea), în SMMIM, 12, 1979, pp. 186—191; idem, *Cercetările arheologice de la Nufăru — Ilgani (1979)*, jud. Tulcea, în SMMIM, 13, 1980, pp. pp. 123—134; idem, *Șantierul arheologic Nufăru — Ilgani (1980)*, jud. Tulcea, în SMMIM, 14—15, 1981—1982, pp. 49—82; Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice efectuate în com. Nufăru, în anul 1980*, comunicare susținută la Sesiunea anuală de rapoarte de la Brașov, 1981; *Din nou despre vasele sferoconice din Nordul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Nufăru*, în Peuce, IX (sub tipar); E. Oberländer

- Târnoaveanu și Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Monede din sec. XII—XIV descoperite la Nufăru* (jud. Tulcea), în Peuce, IX (sub tipar).
56. Monedele descoperite aici acoperă aproape tot secolul XI. Cf. Bucur Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Socialistă România*, în SCIV, 2, 1966, p. 425; Irina Oberländer Târnoaveanu, *Stațiuni antice pe raza comunei Mahmudia* (jud. Tulcea), în Peuce, VIII, 1980, pp. 70—72. La acestea se adaugă fragmente ceramice de oale-borcan și amfore recuperate cu ocazia unor periegeze efectuate în perioada 1977—1980 și aflate în colecțiile Muzeului Deltei Dunării din Tulcea.
57. Distanța relativ mică dintre cetăți, dezvoltarea cunoscută de unele dintre ele (vezi Nufăru), constituie argumente importante care ne permit să afirmăm că, în perioada respectivă, acest braț al Dunării a avut o importanță deosebită.

CONSIDERATIONS FINALES SUR L'HABITAT DE HAUTE EPOQUE FEODALE (X^e — XIe SIECLES) D'AEgyptus — TULCEA

(Campagnes archéologiques de 1959 à 1980)

(RESUME)

Sise sur la colline de Hora, la cité deviendra un objectif archéologique en 1959, mais ce ne sera qu'à partir de 1974 qu'elle fera l'objet d'une recherche méthodique et continue de la part d'une équipe de spécialistes. Les vestiges dégagés jusqu'en 1980 se composent de cinq habitations (huttes) creusées dans la terre et une autre en surface du sol. Grâce à la hutte B₂ et à l'habitation en surface du sol L₁, un mobilier aussi riche que varié fournit son apport à la datation des-dits ensembles habités.

Pour ce qui est de B₂, la datation de son mobilier est certifiée par deux folles anonymes, classes A2 et B. Leur présence atteste l'existence de cette hutte au cours des premières décennies du XIe siècle, c'est-à-dire jusqu'en l'an 1036 (pl. III — IX).

Légèrement ultérieure semble l'habitation L₁, la poterie qu'elle aura livrée (pl. IV, XII, XIII) servant à la dater. On donne comme date de son anéantissement l'an 1064.

Une fois décrites les habitations respectives leur mobilier se trouve présenté dans ses grandes lignes, par catégories et compte tenu aussi bien du matériel dont il a été confectionné, que de sa destination, comme suit:

Armes

Balles de fronde: 28 exemplaire d'argile avec un diamètre de 3 à 3,9 centimètres. Datés du XIe siècle (pl. VIII/7).

Hache livrée par L₁ (pl. V/7 et XV/1). On retrouve des pièces analogues datées des IXe — Xe siècles dans la zone de la ville de Bucarest, ainsi qu'en Moldavie.

Outils

Poids pour lester les filets de pêche (pl. VIII/8), couteaux (pl. V/8) ou encore des manches de couteau (pl. VIII/2 et pl. XXI/4).

Un soc trouvé là représente une pièce moins fréquente, avec des analogies à Radovanu, Dragosloveni et Milcovul, datées des IXe — Xe siècles. Quelques pièces similaires, mais datées du XIIIe siècle ont été récupérées en Transylvanie.

Poterie ordinaire (74%)

Elle se présente presque exclusivement sous la forme du potmarmite, mais on constate aussi la présence du chaudron d'argile (pl. VII/2, IX/3, XX/2—4).

Le motif réalisé au peigne domine, associé avec une ou plusieurs lignes ondulées (pl. XVII), avec des alvéoles (pl. XVI) ou avec des bandes de brefs traits obliques (pl. XVII). Moins fréquent, le motif réalisé à la roulette (pl. XIX).

Les marques de potier imprimées sur les fonds de vases sont très rares (pl. X/1, XVI/5, XXI/2, 7).

Céramique d'importation 26%

Cette catégorie comporte dans le cas présent: les amphores, la poterie « rouge » et la céramique émaillée, comme suit:

Les amphores (16%)

Au point de vue typologique elles se rangent dans deux groupes:

— Amphores sphéroïdales

Il s'agit, en fait, d'un exemplaire unique trouvé dans la hutte no 3 et daté des premières décennies du XIe siècle.

— Amphores piriformes avec une anse surélevée et une lèvre épaisse

Sous le rapport chronologique, ce type d'amphore est attesté dès les premières décennies du XIe siècle (B 3) et jusqu'en 1064, date à laquelle semble avoir été incendiée l'habitation L 1. Divers signes ont été griffés après cuisson sur certains exemplaires; il peut s'agir de: 1) symboles chrétiens (pl. VI/1; XIV/2; XV/4); 2) marques de propriété (XIV/3; XV/5; XXII/3-5, 7).

— Céramique émaillée

Elle est illustrée par quelques fragments de cruches, recouverts d'un émail vert-olive. (pl. XXI/5) et d'un fond de vase en kaolin émaillé de bleu-clair à l'intérieur et de jaune moucheté de marron à l'extérieur (pl. XXI/3).

Monnaies

Bien que peu nombreuses, celles-ci fournissent quelques repères importants pour la stratigraphie et le développement de la vie de la cité. Les premières monnaies récupérées par les fouilles de 1908 — trois en tout — sont de l'empereur Jean Tzimiskès. A ceci s'ajoutent encore cinq pièces, cl. A 2 trouvées dans l'intervalle 1971-1980. Les dernières pièces ajoutées à cette série

sont 6 folles anonimi cl. B faisant partie des émissions de l'empereur Roumain III.

L'auteur tâche de tirer quelques conclusions au sujet de l'habitat d'Aegyssus partant de ces monnaies et des autres documents archéologiques récupérés sur place. Cet habitat reprend en 971, lors de la reconquête de la Dobroudja par Jean Tzimiskès. Grâce à la sécurité que connaîtra maintenant la province comprise entre le Danube et la Mer Noire, la forteresse traversera une période prospère et une agglomération civile s'épanouira à ses pieds. Mais le développement de cette dernière sera brusquement interrompu en 1036 par les ravages du raid des Petchénègues au sud du Danube, dans l'Empire byzantin. L'événement est également attesté par les vestiges des autres forteresses de la ligne du Danube. Repris à échelle réduite, l'habitat sera à nouveau anéanti en 1064 par l'impétueuse attaque des Ouzes qui le raseront de la terre et la vie ne devra y reprendre en ces lieux qu'au XIIIe siècle, comme en témoignent les sporadiques restes de poterie datés de cette époque.

SCHLUSSFOLGERUNGEN ÜBER DIE FRUHFEUDALE NIEDERLASSUNG (X — XI, JHDT) VON AEGYSSUS — TULCEA (Die Ausgrabungen 1959—1980) (ZUSAMMENFASSUNG)

Die Burg auf dem Berge Hora wurde seit dem Jahre 1959 untersucht. Die Aufstellung einer Arbeitsgruppe im Jahre 1974 hat den Arbeiten einen ständigen und systematischen Charakter verliehen.

Bis im Jahre 1980 wurden fünf Wohngruben und eine Wohnung freigelegt. Ein reiches und mannigfaltiges Inventar, welches zur zeitlichen Einreihung beigetragen hat, wurde in Gr₃ und W₁ gefunden.

Die Datierung von Gr₃ ist durch zwei unbekannte folles aus den Gruppen A₁ und B, gesichert. Deren Anwesenheit beweist, daß die Grube in den ersten Jahrzehnten des XI. Jhdts, bzw. bis in das Jahr 1036 (Taf. III — IX), bestanden hat.

Die Wohnung W₁ stammt aus einer späteren Zeit; anhand der Töpferwaren (Taf. IV, XII, XIII) kann man ihre Zerstörung in das Jahr 1064 bestimmen.

Nach der Beschreibung der Wohnungskomplexe, wird das Fundgut entsprechend der stofflichen Zugehörigkeit und seiner Verwendung vorgestellt.

Waffen

Wurfkugeln wurden in einer Anzahl von 28 gefunden; aus Ton, mit einem Durchmesser von 3—3,9 cm. Sie werden ins XI Jhd. datiert (Taf. VIII, 7).

Axt wurde in der Wohnung L₁ (Taf. V, 7 u. XV, 1) gefunden. Ähnliche Stücke, datiert ins IX — X Jhd., jenen wir aus der Umgebung von Bukarest und aus der Moldau.

Geräte

Es wurden gefunden: Senkbleie fürs Fischernetz (Taf. VIII, 8), Messer (Taf. V, 8) oder Messerhefte (Taf. VIII, 2; XXI, 4).

Ein selteneres Stück bildet ein Pflugmesser; ähnliche Funde aus Radovanu, Dragosloveni und Milcov, datiert ins IX — X Jhd. Etwas später (XIII Jhd.) einige Funde aus Siebenbürgen.

Gemeine Töpferware (74%)

Es erscheinen fast ausschließlich glaserförmige Töpfe, daneben ein Tonkessel (Taf. VII, 2; IX, 3; XX, 2—4).

Vorherrschend ist die Kammerverzierung zusammen mit einigen Wellen (Taf. XVII), mit Grübchen (Taf. XVI) und kurzen, schrägen Streifen (Taf. XVIII). Seltener kommt die Randverzierung vor (Taf. XIX).

Außerst selten erscheinen am Boden der Gefäße die Stempel der Töpfermeister (Taf. X, 1; XVI, 15, XXI, 2, 7).

Importkeramik 26%

Darunter fallen die Amphoren, die „rote Keramik“ und die Schmelzkeramik.

Die Amphoren 16%

Es bestehen zwei Gruppen:

— **Kugelförmige Amphoren**

Davon wurde ein einziges Exemplar in Grube 3 gefunden, in den ersten Jahrzehnten des 3. Jhdts. datiert.

— **Birnenförmige Amphoren mit gezogenem Henkel und breitem Rand**

Zeitlich wird dieses Gefäß von den ersten Jahrzehnten des XI. Jhdts. (Gr. 3) bis 1064 bezeugt, als die Wohnung L₁ anscheinend verbrannt wurde. Auf einigen Exemplaren wurden nach dem Brand verschiedene Zeichen eingeritzt, die gedeutet werden können als: 1. christliche Anzeichen (Taf. VI, 1; XIV, 2; XV, 4); 2—3 Eigentumszeichen (XIV, 3; XVI, 5; XXII, 3 — 5, 7).

Schmelzkeramik

Diese ist durch einige Bruchstücke eines Kännchens, das mit einem olivengrünen Glasfluß überzogen ist (Taf. XXI, 5), und durch den hellen Boden eines Kaolingefäßes, dessen Inneres mit hellblauen Glasfluß, während das Äußere mit bräunlich-gelben Glasfluß überzogen sind, vertreten. (Taf XXI/3)

Münzen

Diese wenig zahlreichen Funde bieten uns trotzdem einige wichtige Anhaltspunkte für die Klärung der Stratigraphie und die Entwicklung des Lebens in dieser Festung. Die ersten drei Münzen des Kaisers Johannes Tzimiskes wurden im Jahre 1908 gefunden. Es folgen weitere fünf Münzen der Gruppe A₂, in den Jahren 1971–1980 aufgefunden. Die letzten Münzen sind die fünf anonymen *folles* der Gruppe B, des Kaisers Romanos III.

Anhand dieser Münzen und mit Hilfe des restlichen Fundgutes werden wir versuchen

einige Schlußfolgerungen hinsichtlich der Siedlung in Aegyssus zu ziehen.

Die Siedlung wurde ab 971, als der Kaiser Johannes Tzimiskes die Dobrudscha wiedererobert, von neuem bewohnt. Die von nun an gesicherte Ruhe der Provinz zwischen der Donau und dem Schwarzen Meer gestattet auch der Festung eine Zeit des Wohlstandes, während welcher sich am Fuße der Festung eine nichtmilitärische Niederlassung bildet.

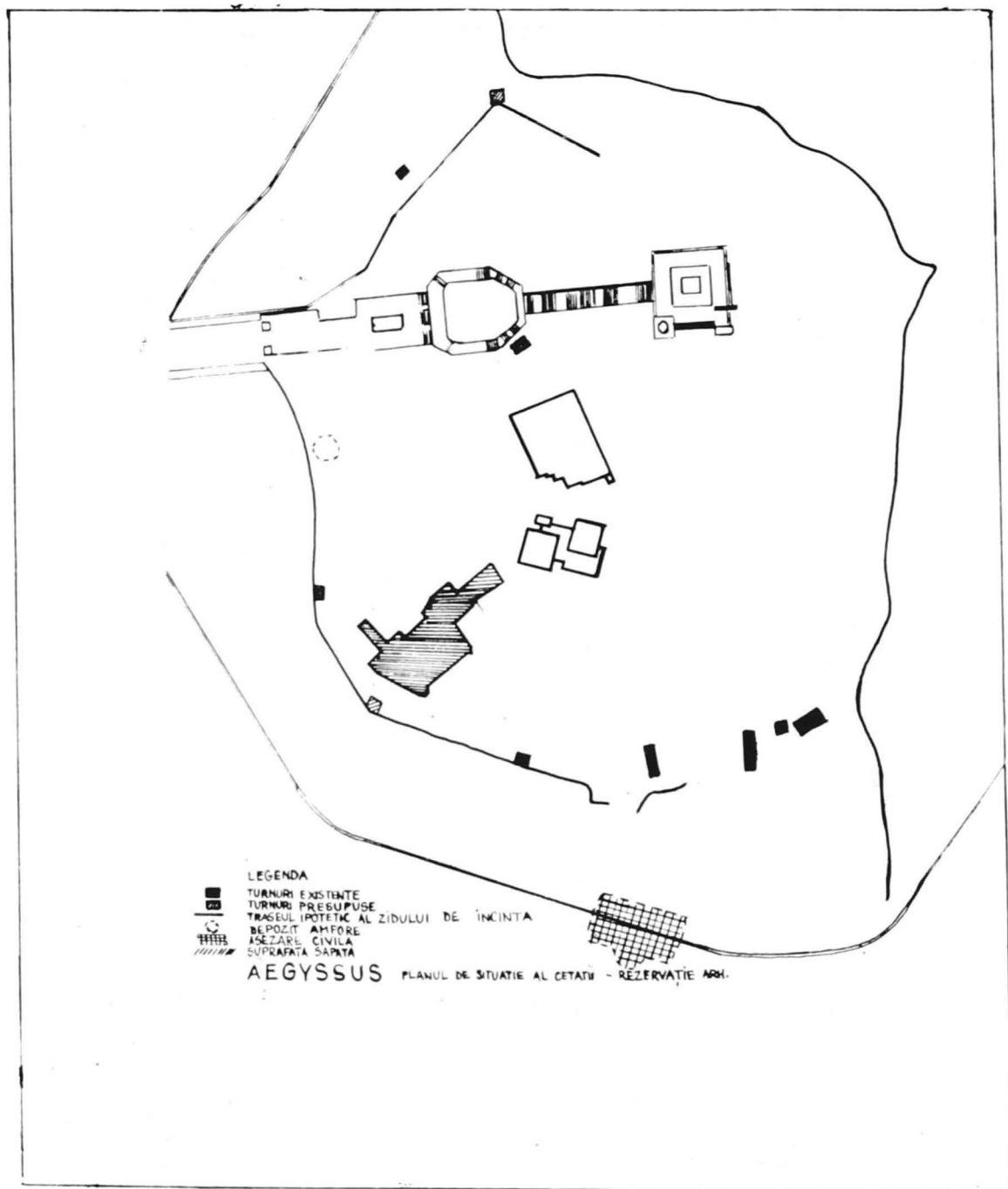
Ihre Entwicklung wurde im Jahre 1036 jäh unterbrochen, als die Petschenegen die Donau überqueren und einen verheerenden Zug in das byzantinische Reich unternehmen, dessen Folgen auch in anderen Donaufestungen spürbar sind.

Die wiederaufgenommene Bewohnung wird wieder im Jahre 1064 unterbrochen, als der starke Angriff der Uden die Siedlung vollständig vernichten wird. Erst im XIII. Jhdt. bezeugen vereinzelte keramische Fragmente eine erneute Bewohnung der Siedlung.

CONSIDERAȚII FINALE ASUPRA LOCUIRII
FEUDAL-TIMPURIE (SEC. X—XI) DE LA
AEGYSSUS-TULCEA (CAMPANIILE 1959—1980)

(text, p. 143)

ION VASILIU
GHEORGHE MĂNUCU-ADAMEȘTEANU

PL. I — PLANUL CETĂȚII AEGYSSUS.

I — RELEVÉ DE LA CITÉ D'AEGYSSUS.

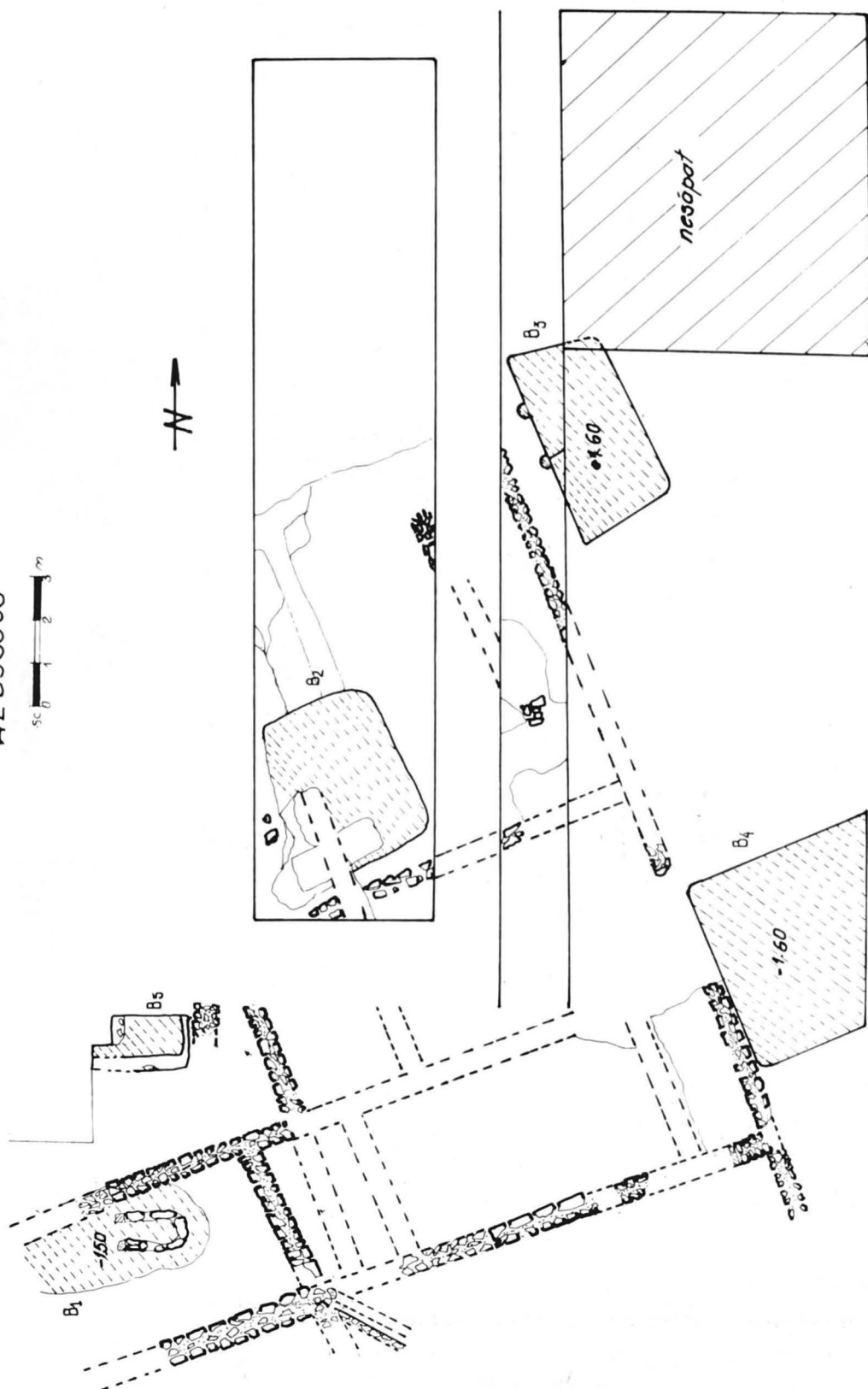
I — PLAN DER FESTUNG AEGYSSUS

PL. II — PLANUL GENERAL AL SĂPĂTURILOR DE LA AEGYSSUS.

II — RELEVÉ DE L'ENSEMBLE DES FOUILLES D'AEGYSSUS.

II — ALLGEMEINER PLAN DER GRABUNGEN IN AEGYSSUS.

ÆGYSSUS

PL. III — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN B 3: 1—2 INELE DE BRONZ, 3—4 MONEDE BIZANTINE, 5—6 AMFORE.

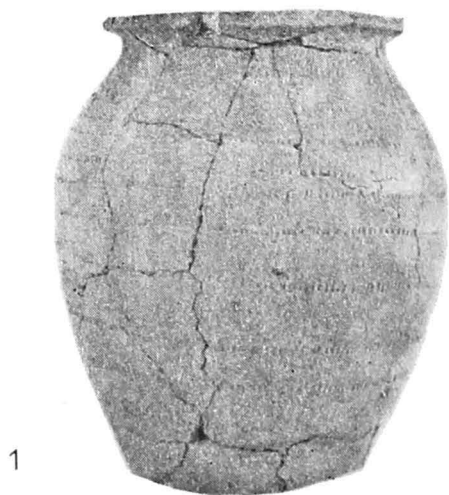
III — MOBILIER RÉCUPÉRÉ DANS B 3: 1—2 BAGUES DE BRONZE; 3—4 MONNAIES BYZANTINES; 5—6 AMPHORES.

III — DAS INVENTAR DER WOHNGRUBE B 3 (1—2); BRONZERINGS (3—4); BYZANTINISCHE MÜNZEN (5—6); AMPHOREN.

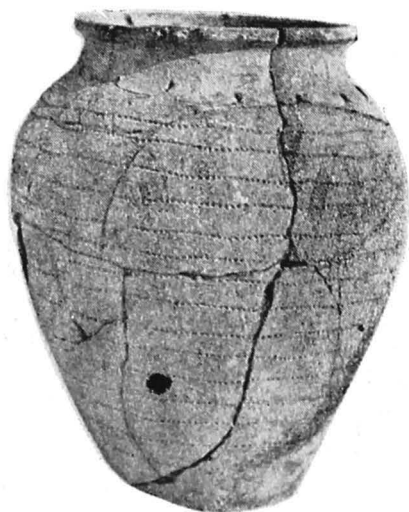
PL. IV — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN L 1:1 — 5 OALE-BORCAN, 6 OALĂ CU TOARTĂ.

IV — MOBILIER RÉCUPÉRÉ DANS L 1: 1—5 POTS-MARMITES; MARMITE A ANSE.

IV — DAS INVENTAR DER WOHNUNG L 1: 1—5 NÄPFE, 6 HENKELGEFÄSSE.

1

2

3

4

5

6

PL. V — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN L1: 1 AMFORĂ, 2 ULCIOR, 3 MOJAR CU FRECĂTOR, 4 OALĂ-BORCAN CU MARCĂ DE OLAR, 5 CUPĂ CU DOUĂ TOARTE.

V — MOBILIER DE L 1: 1 AMPHORE; 2 CRUCHE; 3 MORTIER ET PILON; 4 POT-MARMITE PORTANT UNE MARQUE DE POTIER; 5 COUPE A DEUX ANSES; 6 SOC; 7 HACHE; 8 COUTEAU.

V — GRABINVENTAR DER WOHNUNG L 1: 1 AMPHORE; 2 KÄNNCHEN; 3 MÖRSE MIT STÖSSEL; 4 NAPP MIT TÖPFERSTEMPEL; 5 ZWEIHENKLIGE SCHALE; 6. PFLUGMESSER; 7 AXT; 8 MESSER.

2

1

8

3

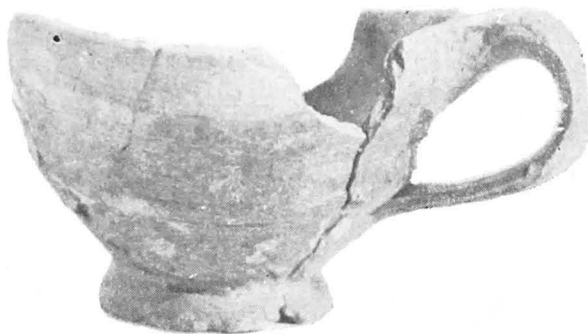
7

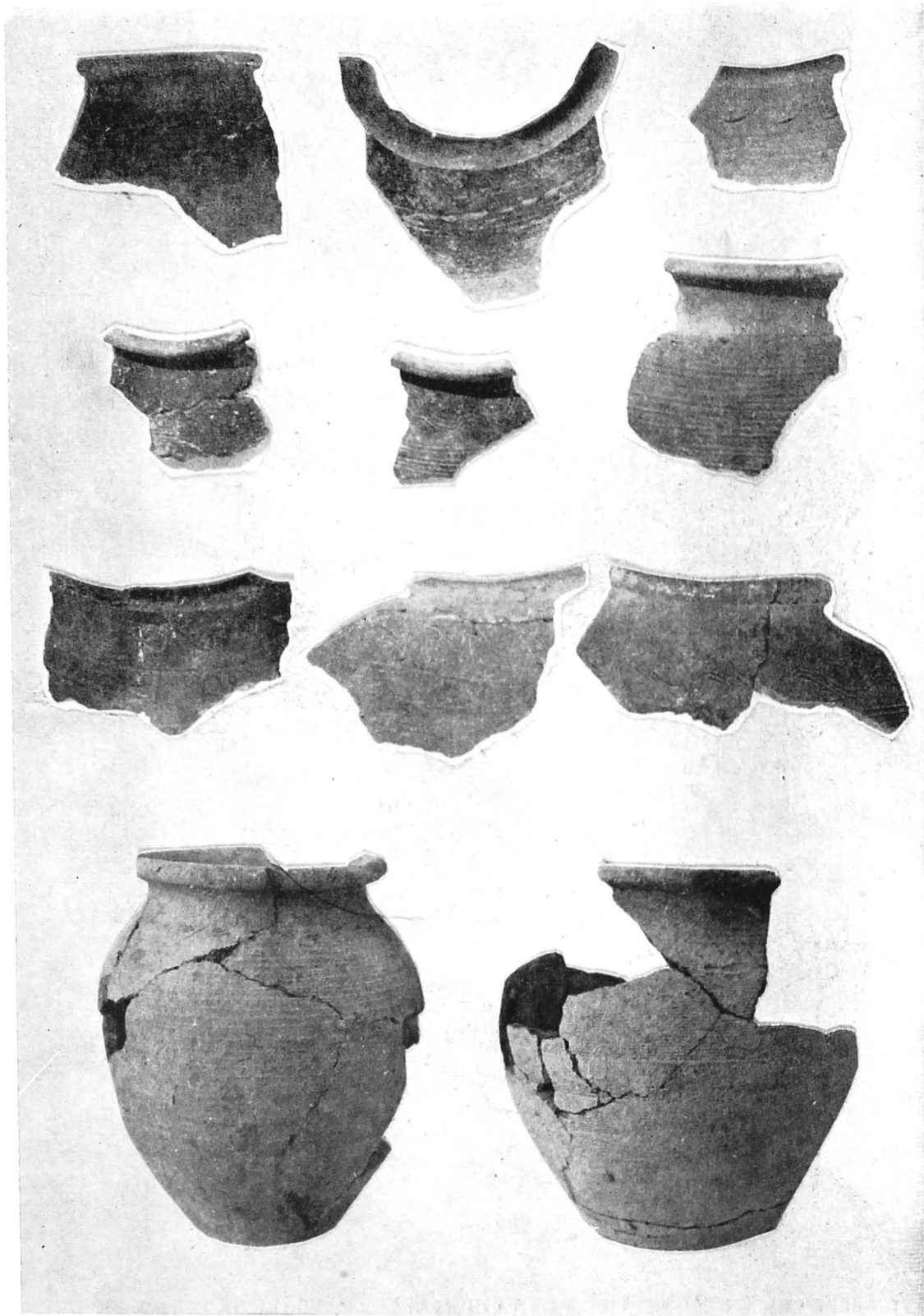
6

4

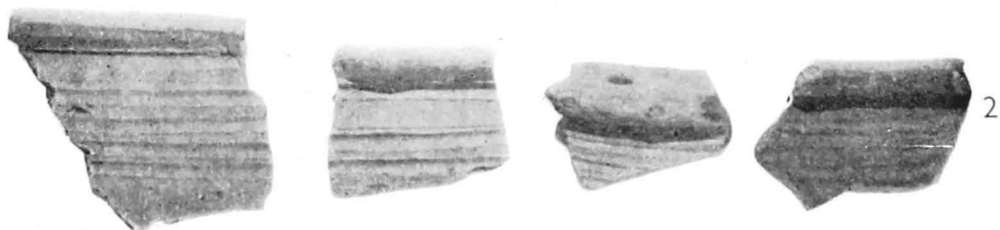
5

PL. VI — CERAMICĂ DECORATĂ CU PIEPTENELE; 7—9 REBUTURI DE LA CUPTORUL UNUI OLAR.

VI — POTERIE ORNÉE AU PEIGNE; 7—9 RÉBUTS ATTESTANT UN FOUR À POTIER

VI — KAMMVERZIERTE KERAMIK; 7—9 AUSSCHUSSWARE AUS EINEM TÖPFEROFEN

PL. VII — CERAMICĂ DECORATĂ CU ROTIȚA DINȚATĂ; 2 CĂLDĂRI DE LUT; 3 AMFORE CU SEMNE INCIZATE.

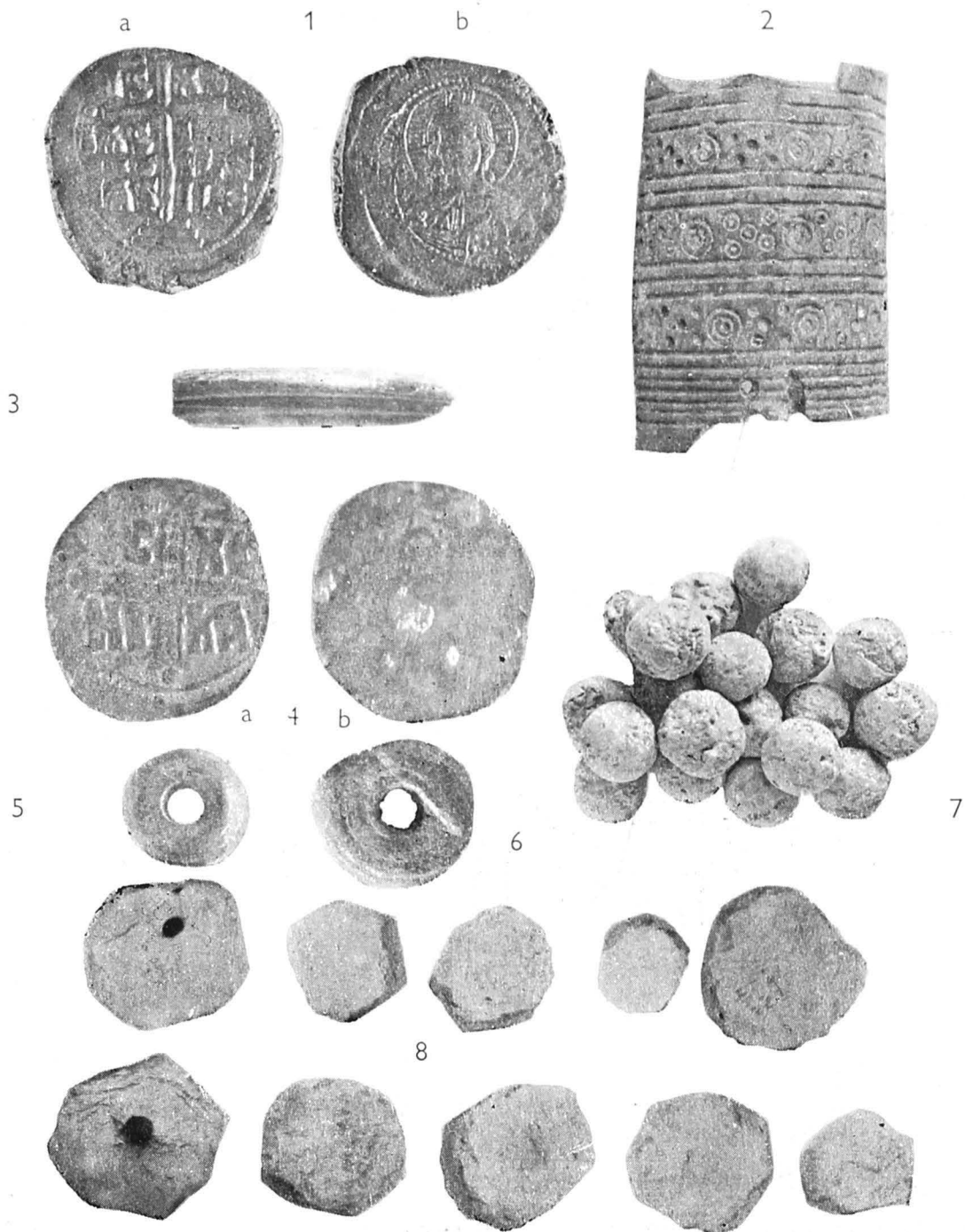
VII — 1 POTERIE ORNÉE A LA ROULETTE DENTÉE; 2 CHAUDRONS D'ARGILE; AMPHORES A INCISIONS.

VII — RANDVERZIERTE KERAMIK; 2 TONEIMER; 3 AMPHOREN MIT EINGERITZEN ZEICHEN.

PL. VIII — 1 A—B FOLLIS ANONIM, CL. B; 2 PLĂSEA DE OS; 3 BRĂTĂRĂ DE STICLĂ; 4 A—B FOLLIS ANONIM. CL. C; 5—6 FUSAIOLE; 7 BILE DE PRAȘTIE; 8 GREUTĂȚI PENTRU PLSAA DE PESCUIT.

VIII — 1 A—B FOLLIS ANONYME CL. B; 2 MANCHE DE COUTEAU EN OS; 3 BRACELET EN VERROTERIE; 4 A—B FOLLIS ANONYME CL C; 5—6 FUSAIOLES; 7 BALLES DE FRONDE; 8 POIDS POUR FILET A PECHER.

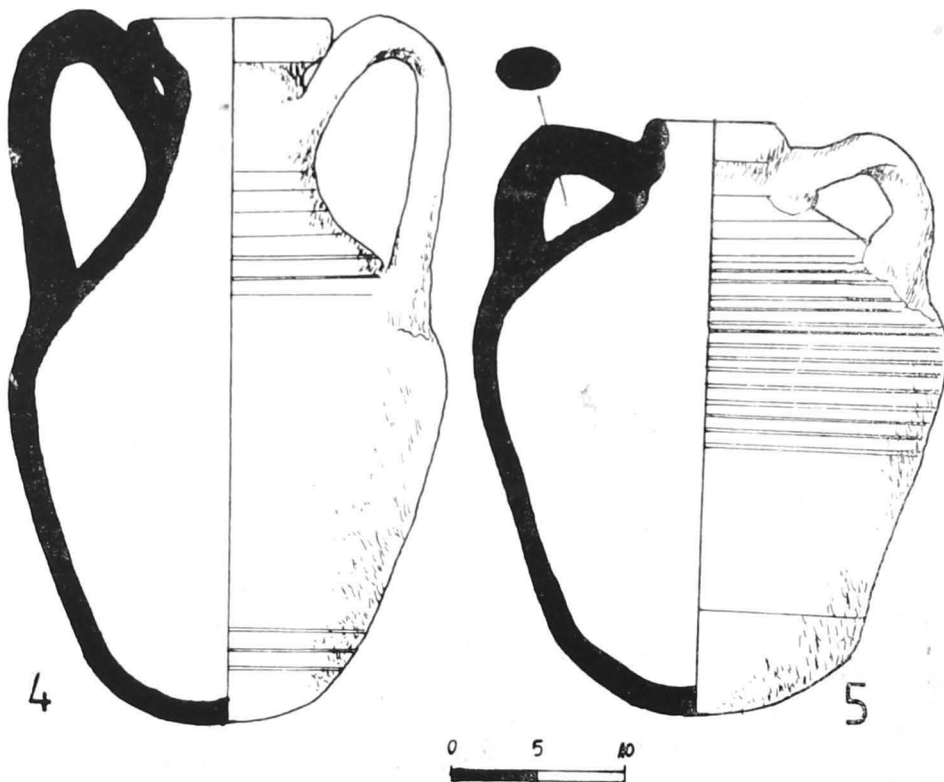
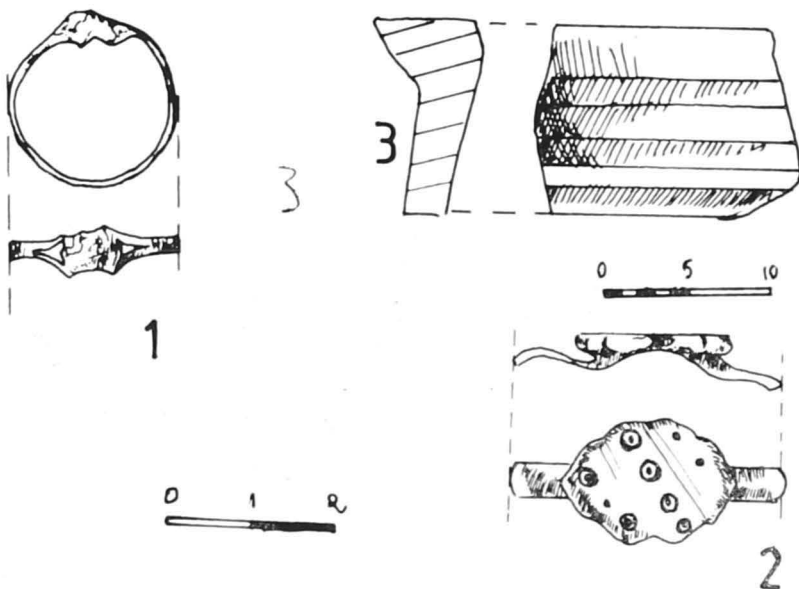
VIII — 1 A—B ANONYME FOLLES DER GRUPPE B; 2. MESSERHEFT AUS BEIN; 3. GLAS-ARMAND; 4. A—B ANONYME FOLLES DER GRUPPE C; 5—6. WIRTEL; 7. SCHLEUDER-KUGELN; 8. SENKER FÜR FISCHNETZE.

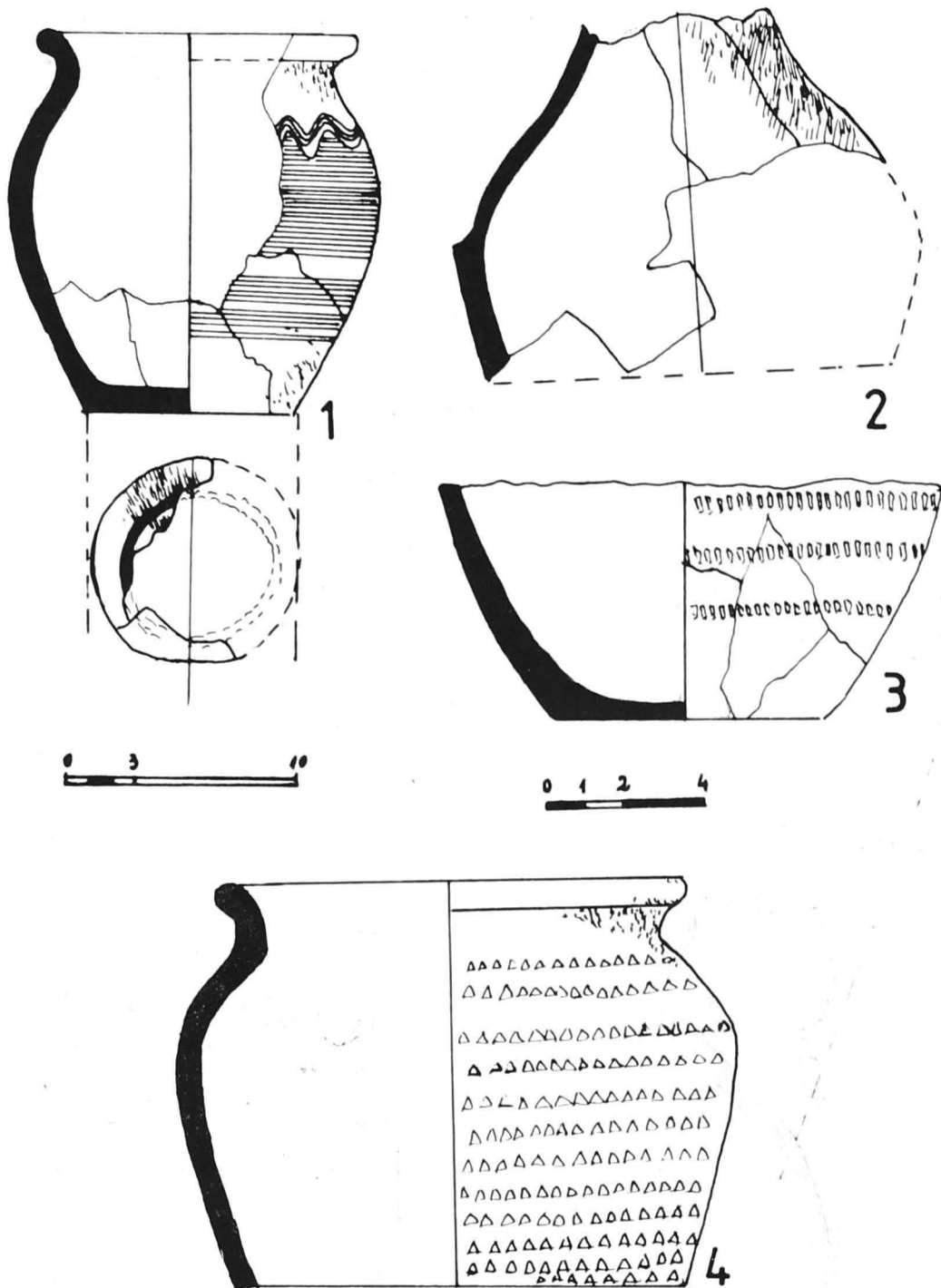

PL. IX — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN B 3 : 1—2 INELE DE BRONZ (SC. 1:1) 4—5 AMFORĂ (SC. 1:5); 3 CĂLDARE DE LUT DESCOPERITĂ ÎN STRATUL DE CULTURĂ (SC. 1:2)

IX — MOBILIER DE B 3 : 1—2 BAGUES DE BRONZE ; 4—5 AMPHORES ; 3 CHAUDRON D'ARGILE TROUVÉ DANS LA COUCHE DE CULTURE.

IX — DAS INVENTAR DER WOHNGRUBE 3; 1—2 BRONZERINGS; 4—5 AMPHOREN; 3. TONEIMER AUS DER KULTURSCHICHT.

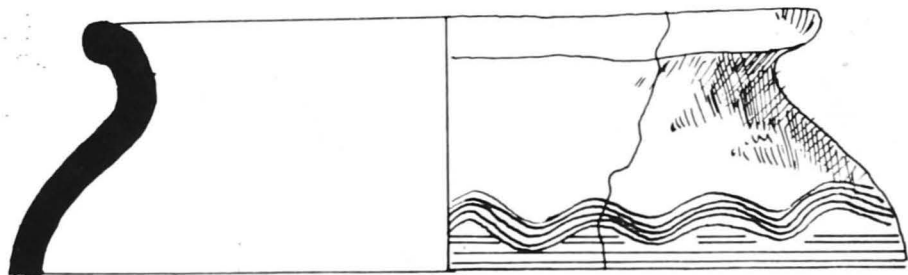

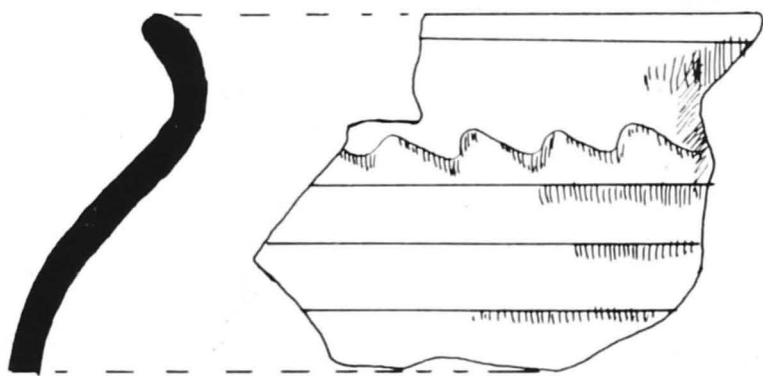
PL. X — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN B 4:1 OALĂ BORCAN (SC. 1:3); 2 ULCIOR (SC. 1:2); 3—4 CERAMICĂ DECORATĂ CU ROTIȚA (SC. 1:2)

X — MOBILIER DE B 4: 1 POT-MARMITE; 2 CRUCHE; 3—4 POTERIE DÉCORÉE A LA ROULETTE.

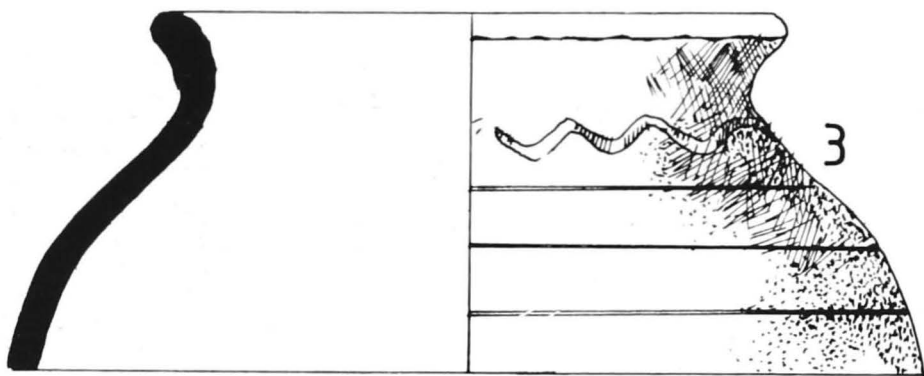
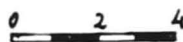
X — DAS INVENTAR DER WOHNGRUBE 4; 1. NAF 2. KLEINE KANNE, 3—4 RADVERZIERTE KERAMIK.

1

2

3

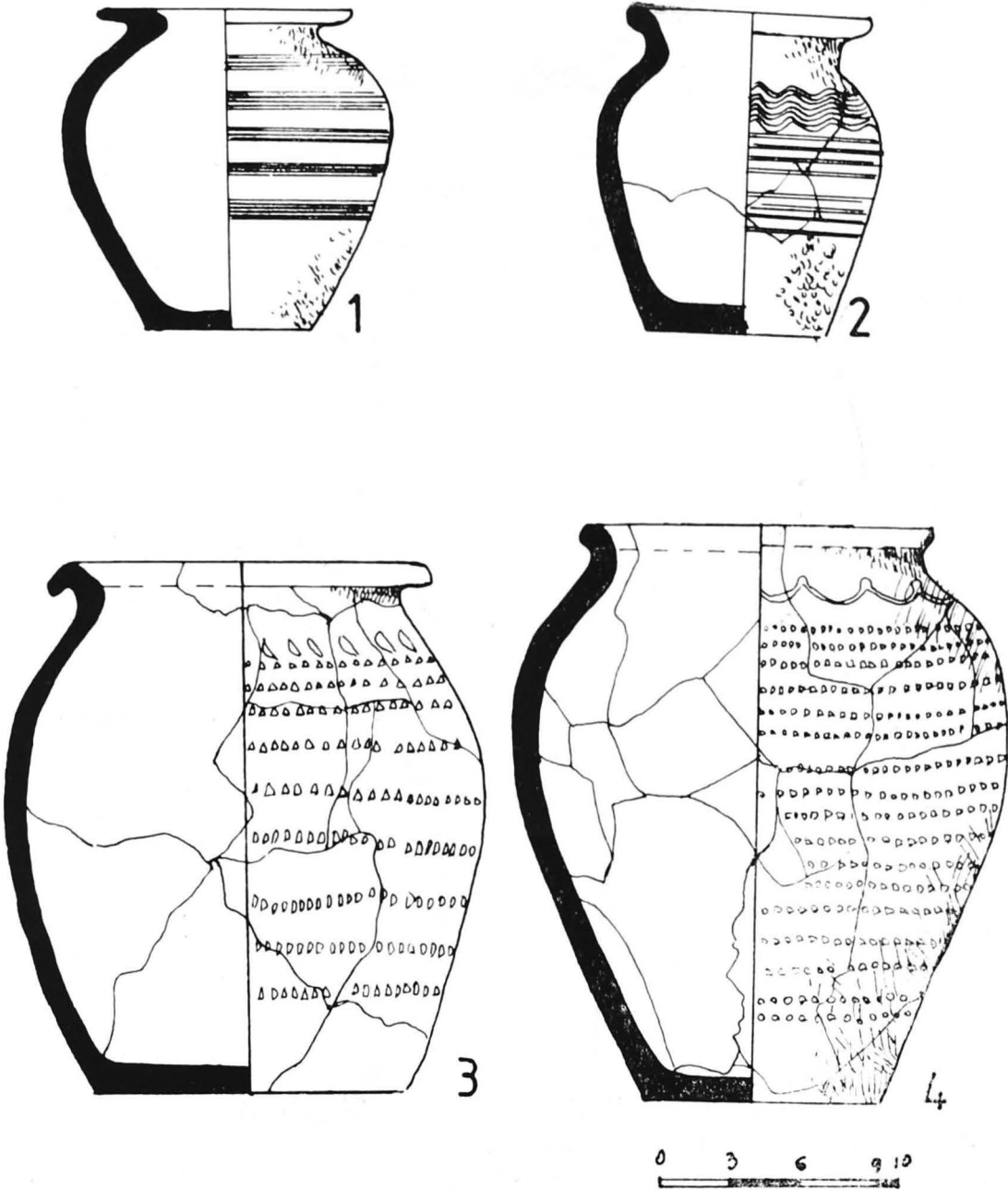
PL. XI — REBUTURI DE LA CUPTORUL UNUI OLAR DESCOPERITE ÎN umplutura lui B 4 (SC. 1:2)

XI — RÉBUTS D'UN FOUR A POTIER, MIS AU JOUR DANS B 4.

XI — AUSSCHUSSWARE AUS EINEM TOPFEROFEN AUS DER WOHNGRUBE 4.

XII — MOBILIER DE L 1: 1—4 POTS-MARMITES.

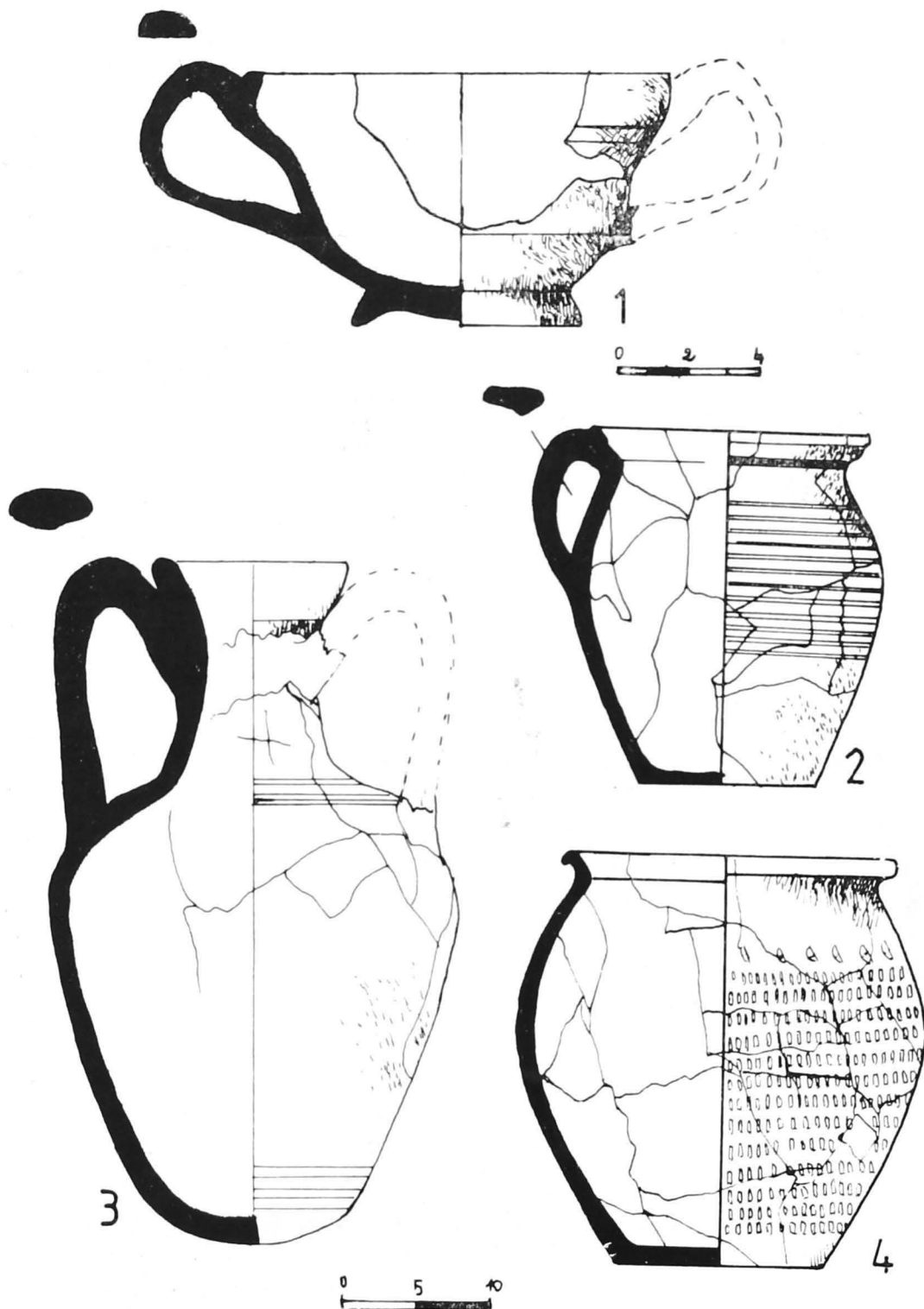
XII — DAS INVENTAR DER WOHNUNG L 1; 1—4 NÄPFE.

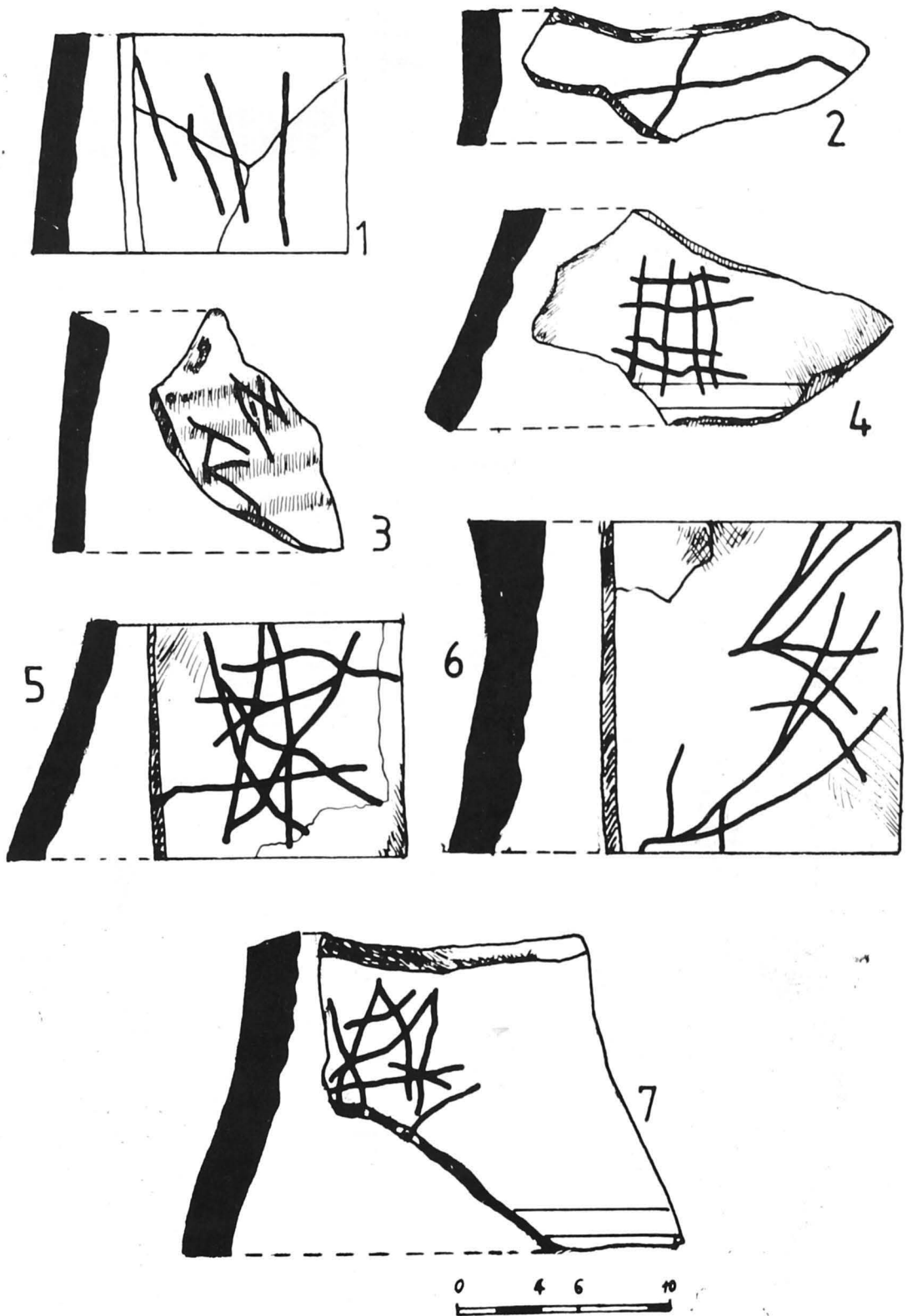

PL. XIII — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN L 1:1 CUPĂ CU DOUĂ TOARTE (SC. 1:2); 2 OALĂ CU TOARTĂ, 3 AMFORĂ, 4 OALĂ-BORCAN (SC. 1:5)

XIII — MOBILIER DE L 1: 1 COUPE A DEUX ANSES; 2 MARMITE DOTÉE D'UNE ANSE 3 AMPHORE; 4 POT-MARMITE.

XIII — DAS INVENTAR DER WOHNUNG L 1; 1 ZWEIHENKLIGE SCHALE; 2. HENKELTOPF; 3. AMPHORE; 4. NAF.

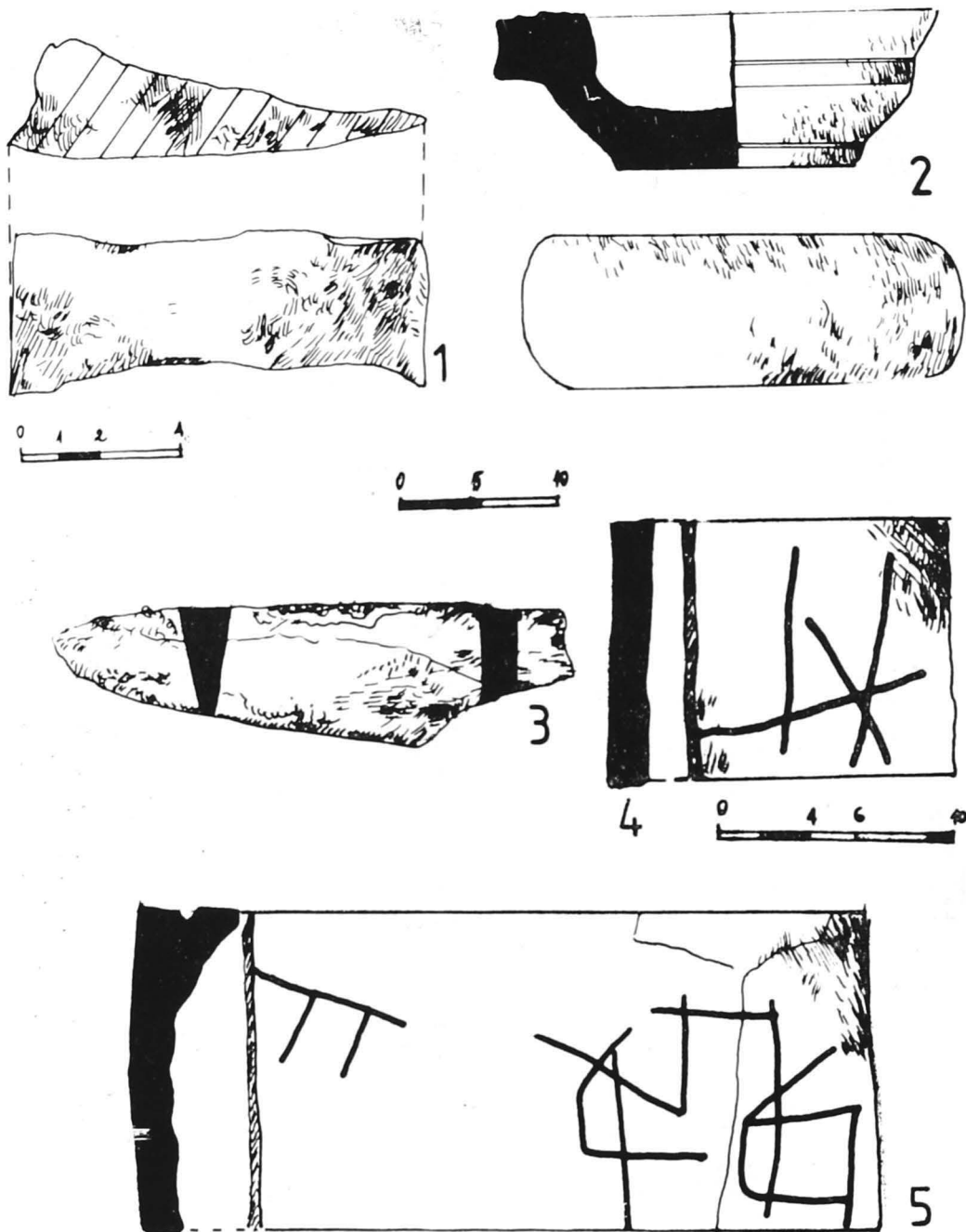

PL. XIV — AMFORE CU SEMNE INCIZATE DIN L 1 (SC. 1:3)

XIV — AMPHORES A INCISIONS, TROUVÉES DANS L 1.

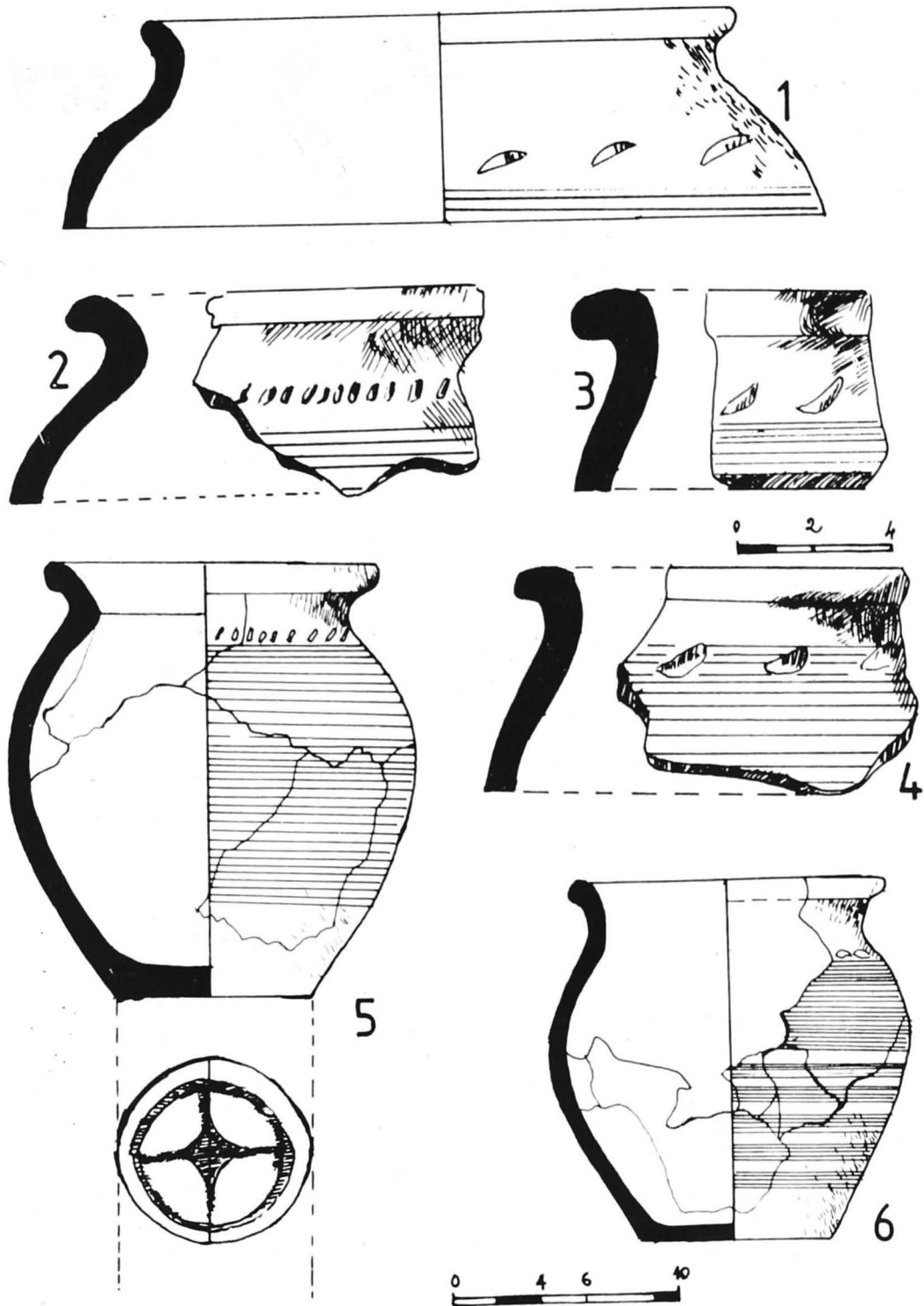
XIV — AMPHOREN MIT EINGERITZEN ZEICHEN AUS DER WOHNUNG L 1.

PL. XV — INVENTARUL DESCOPERIT ÎN L 1:1 TOPOR (SC. 1:2), 2 MOJAR CU FRECĂTOR, 3 CUȚIT DE PLUG (SC. 1:5); 4—5 AMFORE CU SEMNE INCIZATE (SC. 1:3).

XV — MOBILIER DE L 1: 1 HACHE; 2 MORTIER ET PILON; 3 SOC; 4—5 AMPHORES A INCISIONS.

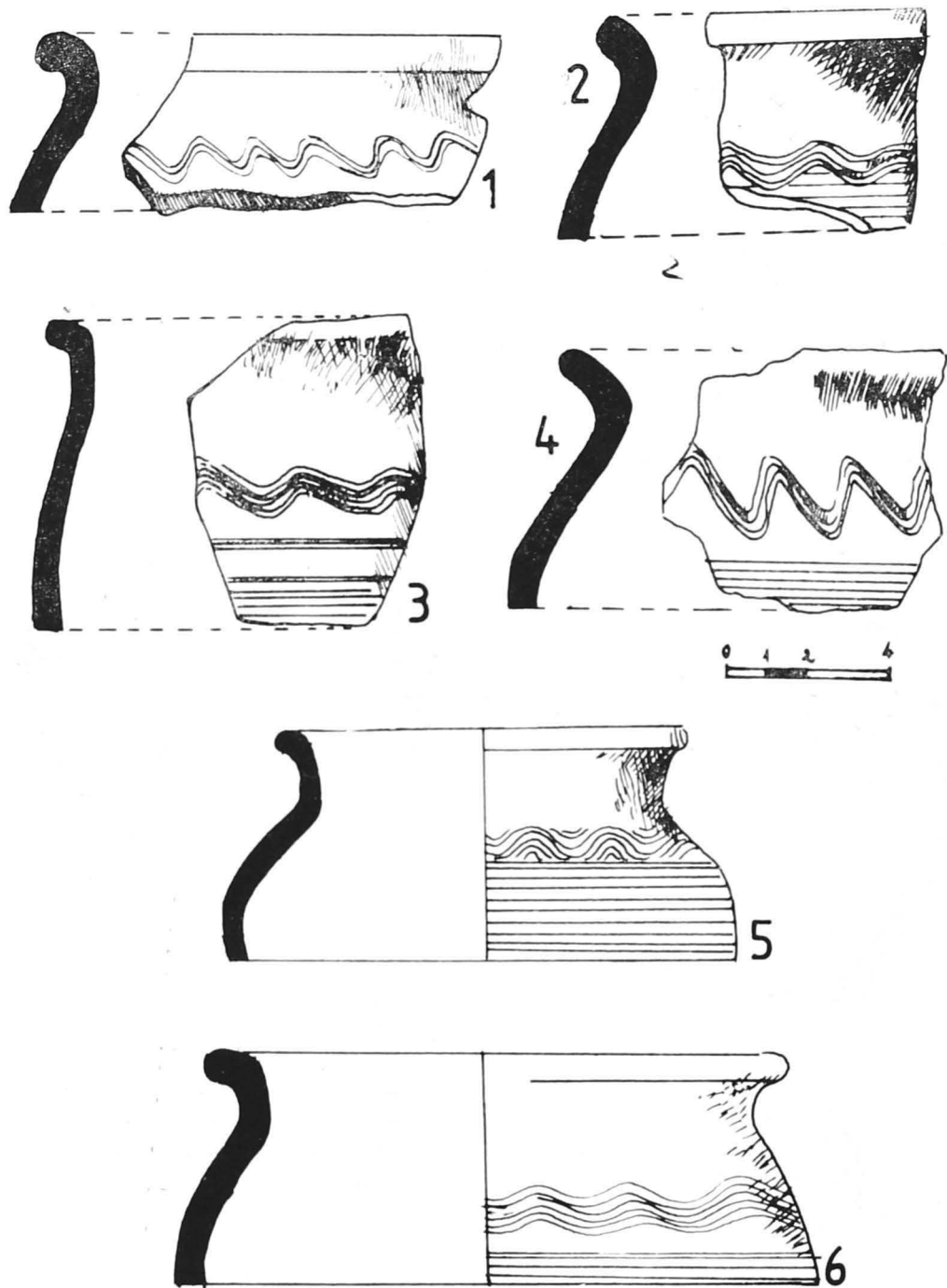
XV — DAS INVENTAR AUS L 1; 1. AXT; 2 MÖRSE MIT STÖSSEL; 3. PFLUGMESSER; 4—5 AMPHOREN MIT EINGERITZEN ZEICHEN.

PL. XVI — CERAMICĂ DECORATĂ CU PIEPTĂNUL 1—4 — (SC. 1:2,) 5—6 SC. (1:3)

XVI — POTERIE DÉCORÉE AU PEIGNE.

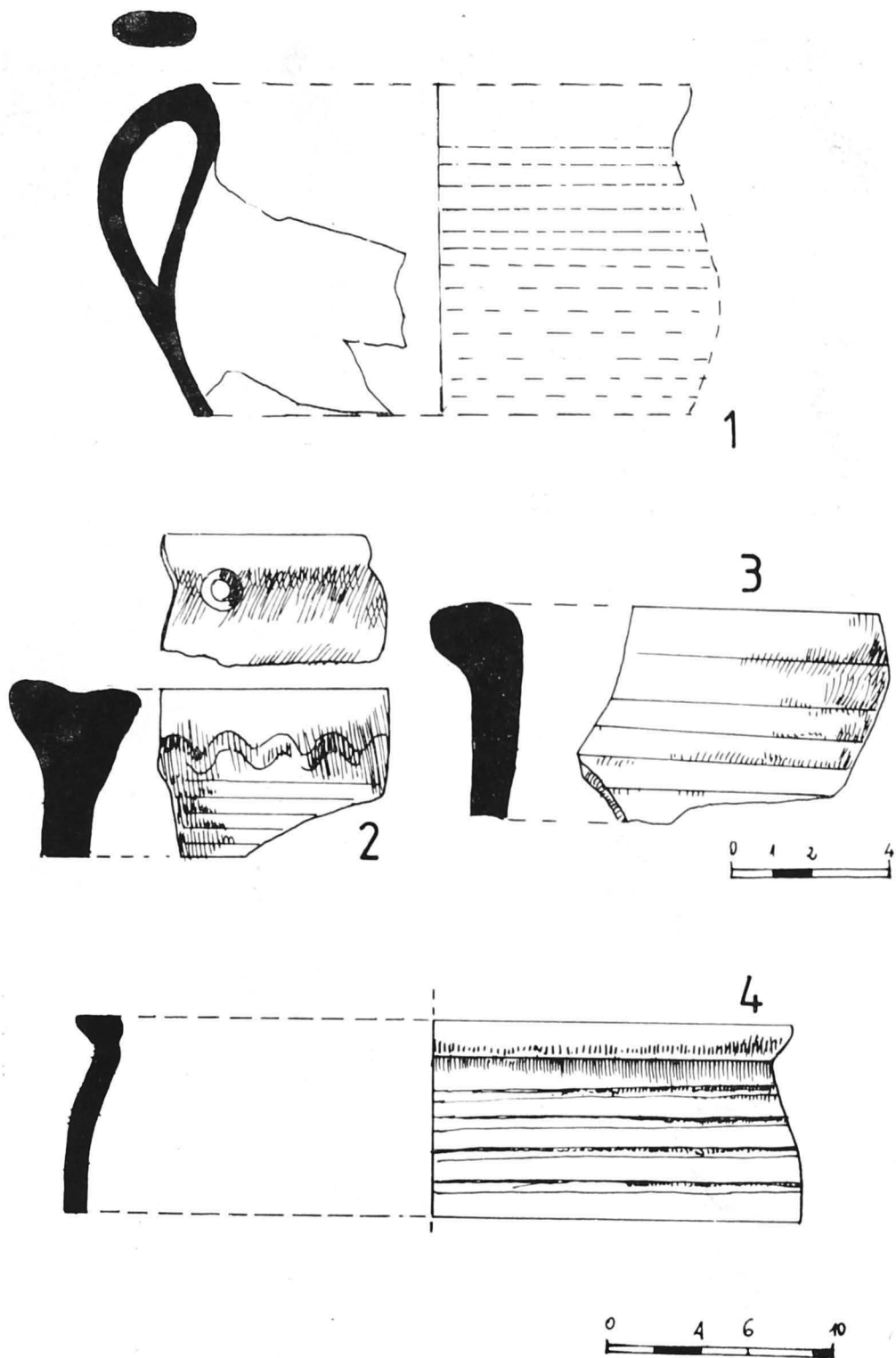
XVI — KAMMVERZIERTE KERAMIK.

PL. XVII — CERAMICĂ DECORATĂ CU PIEPTĂNUL (SC. 1:2)

XVII — POTERIE DÉCORÉE AU PEIGNE.

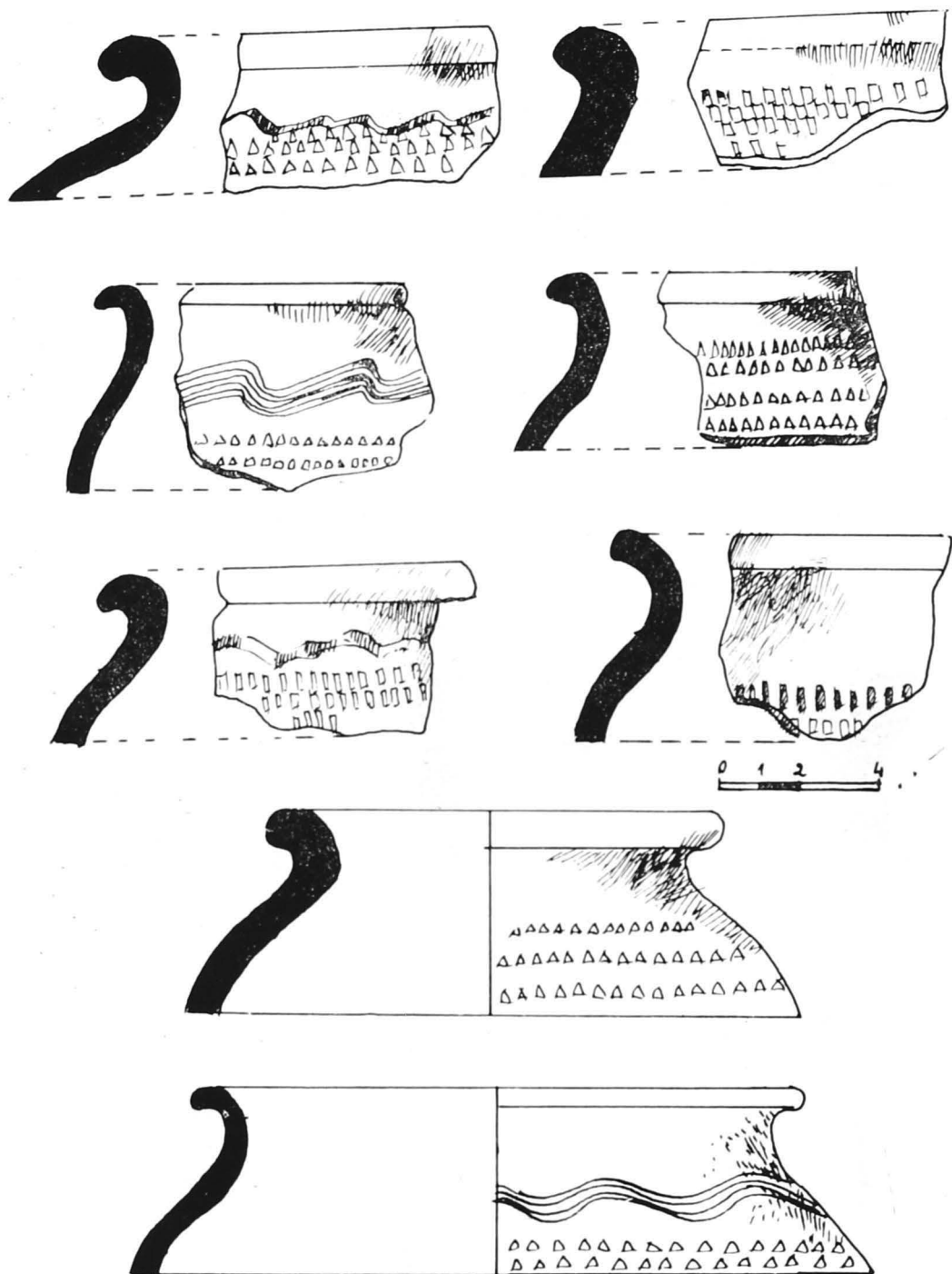
XVII — KAMMVERZIERTE KERAMIK.

PL. XVIII — CERAMICĂ DECORATĂ CU PIEPTĂNUL (SC. 1:2)

XVIII — POTERIE DÉCORÉE AU PEIGNE.

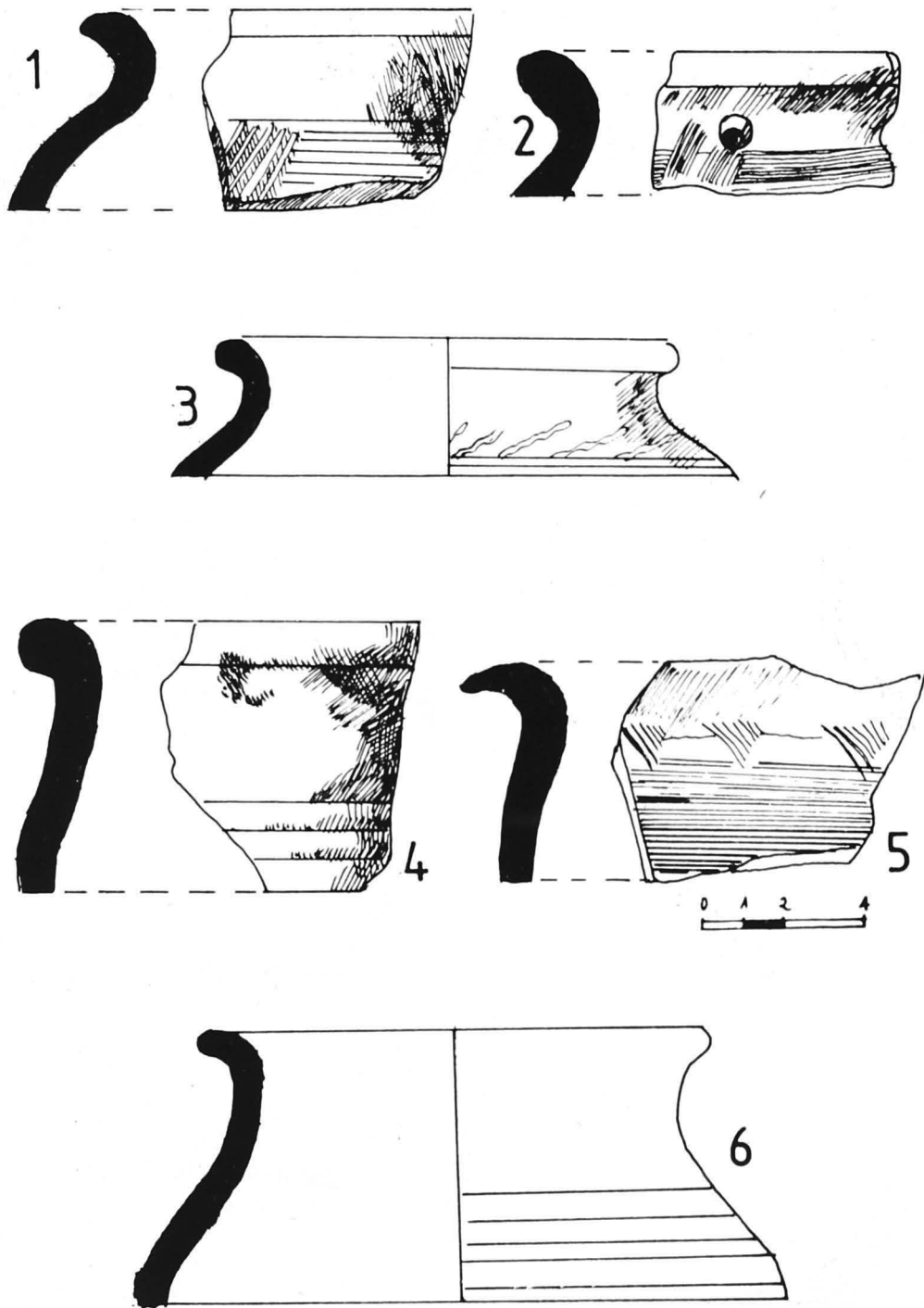
XVIII — KAMMVERZIERTE KERAMIK.

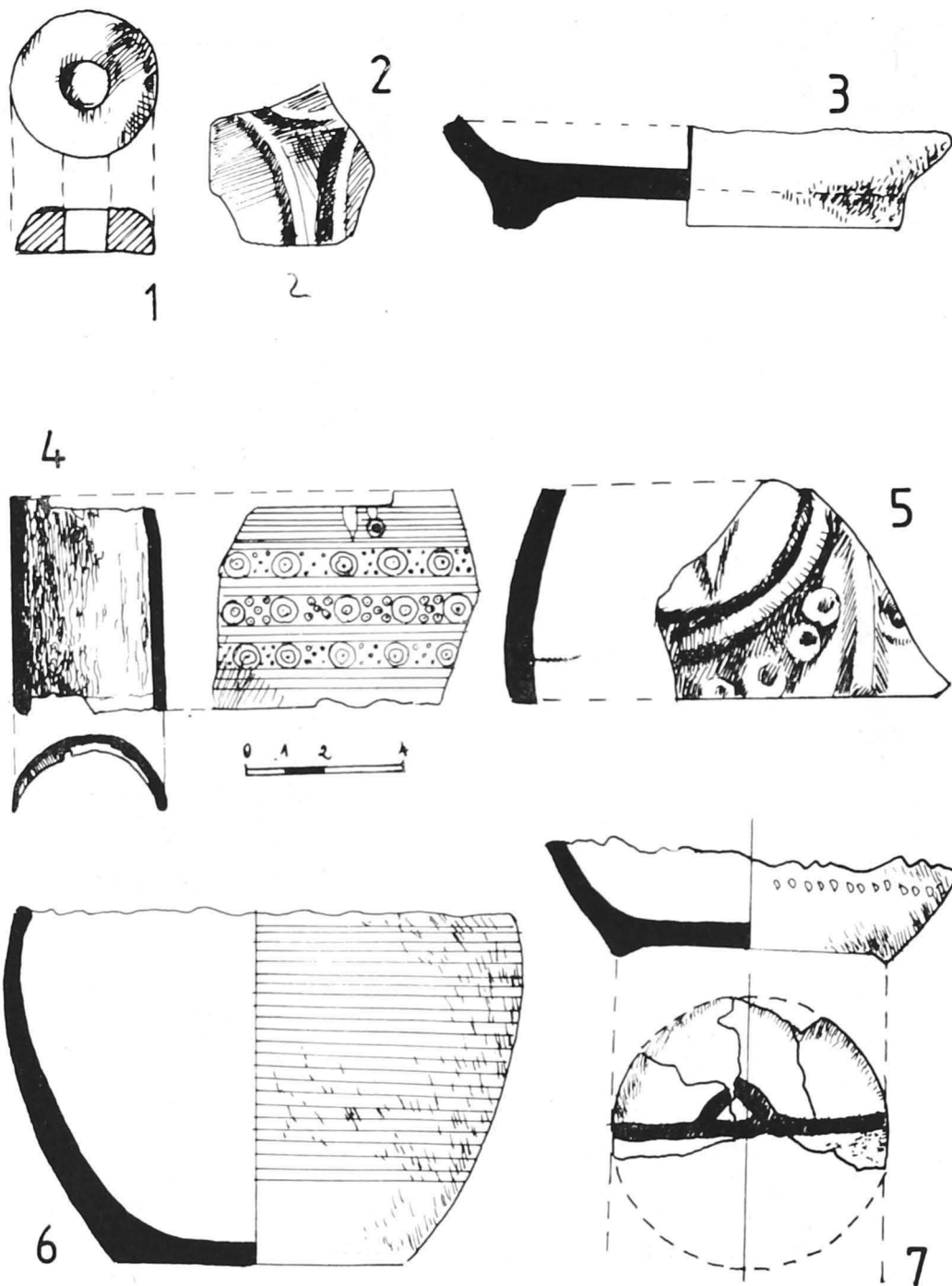
PL. XIX — CERAMICĂ DECORATĂ CU ROTIȚA (SC. 1:2)

XIX — POTERIE DÉCORÉE A LA ROULETTE.

XIX — RADVERZIERTE KERAMIK.

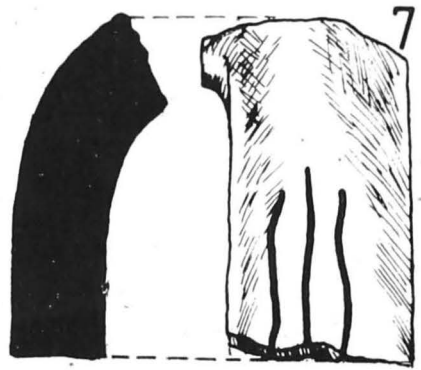
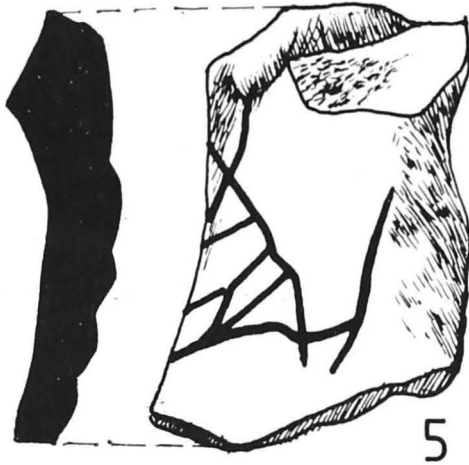
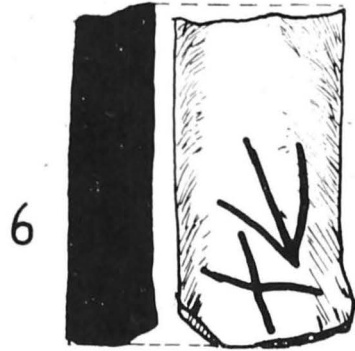
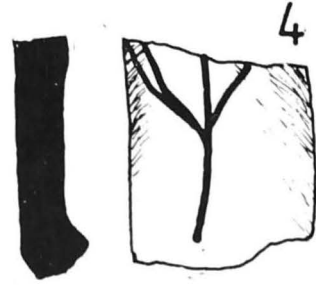
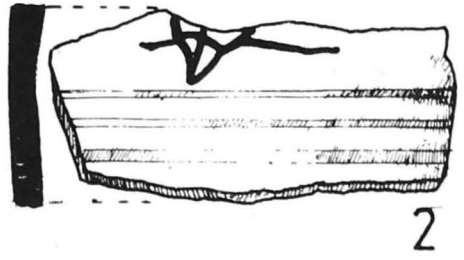
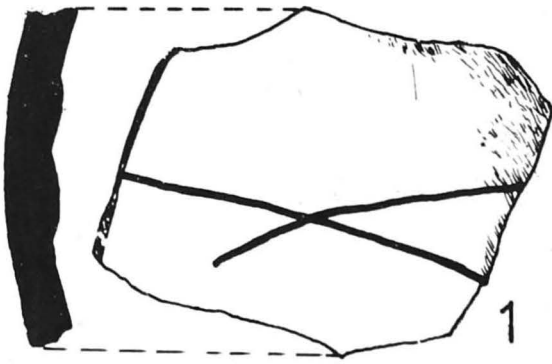
PL. XX — OALĂ CU TOARTĂ; 2—4 CĂLDĂRI DE LUT 1—3 SC. (1:2) 4 SC. (1:3)
 XX — 1 MARMITE DOTÉE D'UNE ANSE; 2—4 CHAUDRONS D'ARGILE.
 XX — HENKELTOPF.

PL. XXI — 1 FUSAIOLĂ, 2 MARCĂ DE OLAR, 3 FUND DE VAS SMĂLȚUIT, 4 PRĂSEA DE OS, 5 ULCIOR CU SMALT VERDE-MĂSLINIU, 6 OALĂ-BORCAN DIN B 5, 7 MARCĂ DE OLAR (SC. 1:2)

XXI — 1 FUSAIOLÉ ; 2 MARQUE DE POTIER ; 3 FOND D'UN VASE ÉMAILLÉ ; 4 MANCHE DE COUTEAU EN OS ; 5 CRUCHE ÉMAILLÉE VERT-OLIVE ; 6 POT-MARMITE DE B 5 ; 7 MARQUE DE POTIER.

XXI — 1. WIRTEL. 2. TÖPFERSTEMPEL. 3. BODEN EINES EMEILLIERTEN GEFÄSSES. 4. BEINGRIFF. 5. KLEINE, OLIVENGRÜNE EMAILLIERTE KANNE. 6. NAFK AUS WOHN-GRUBE B 5. 7. TÖPFERSTEMPEL.

PL. XXII — AMFORE CU SEMNE INCIZATE (SC. 1:3)

XXII — AMPHORES AVEC DES INCISIONS.

XXII — AMPHOREN MIT EINGERITZEN ZEICHEN.